

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI

**FAKULTA PEDAGOGICKÁ
KATEDRA HUDEBNÍ KULTURY**

**VYBRANÉ SKLADBY W. A. MOZARTA A JEJICH UPLATNĚNÍ
V HUDEBNÍ VÝCHOVĚ NA 1. STUPNI ZÁKLADNÍ ŠKOLY
DIPLOMOVÁ PRÁCE**

Martina Bejvalová

Učitelství pro 1. stupeň základní školy

Vedoucí práce: doc. PaedDr. Marie Slavíková, CSc.

Plzeň, 2024

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně s použitím uvedené literatury a zdrojů informací.

V Plzni dne

vlastnoruční podpis

Poděkování

Tímto velmi děkuji vedoucí mé diplomové práce doc. PaedDr. Marii Slavíkové, CSc. za pomoc, kterou mi poskytovala při psaní mé diplomové práce. Děkuji za její cenné rady, připomínky a nesmírnou trpělivost a podporu při konzultacích. Dále děkuji všem respondentům, kteří přispěli svými názory do praktické části mé práce. Na závěr patří velký dík mojí rodině, zvláště rodičům, manželovi a dětem, kteří mě při tvorbě této práce podporovali.

OBSAH

SEZNAM ZKRATEK	2
ÚVOD	3
1 WOLFGANG AMADEUS MOZART – JEHO ŽIVOT A DÍLO (STRUČNÝ PŘEHLED)	4
1.1 ŽIVOT WOLFGANGA AMADEA MOZARTA	4
1.2 DÍLO WOLFGANGA AMADEA MOZARTA	13
2 HUDEBNÍ VÝCHOVA NA 1. STUPNI ZÁKLADNÍ ŠKOLY	16
2.1 CÍLE A OBSAH HUDEBNÍ VÝCHOVY	16
2.2 VÝZVY A PROBLÉMY V HUDEBNÍ VÝUCE NA 1. STUPNI ZŠ	20
3 VÝZKUM MEZI PEDAGOGY – POSLECH HUDBY W. A. MOZARTA VE 3. – 5. ROČNÍKU ZŠ	22
3.1 CÍLE VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ	22
3.2 VÝZKUMNÉ OTÁZKY	22
3.3 VÝZKUMNÁ METODA	23
3.4 PRŮBĚH VÝZKUMU	23
3.5 INTERPRETACE VÝSLEDKŮ	24
3.6 ZÁVĚR VÝZKUMU	30
4 POSLECH HUDBY VE ŠKOLE	32
4.1 DOPORUČENÝ POSTUP UČITELE PŘI POSLECHOVÝCH ČINNOSTECH	32
4.2 HUDEBNĚ VYJADŘOVACÍ PROSTŘEDKY	35
5 POSLECHOVÉ SKLADBY V UČEBNICÍCH HUDEBNÍ VÝCHOVY PRO 1. STUPEŇ ZŠ	37
5.1 UČEBNICE HUDEBNÍ VÝCHOVY PRO 3. – 5. ROČNÍK	37
5.2 SKLADBY W. A. MOZARTA V UČEBNICÍCH HUDEBNÍ VÝCHOVY SPN	38
5.3 HRAVÁ HUDEBNÍ VÝCHOVA – PRACOVNÍ SEŠIT PRO 3. – 5. ROČNÍK	41
5.4 SKLADBY W. A. MOZARTA V PRACOVNÍCH SEŠITECH HUDEBNÍ VÝCHOVY TAKTIK	43
5.5 SHRNUÍ	45
6 PRÁCE S VYBRANÝMI SKLADBAMI V HODINÁCH HUDEBNÍ VÝCHOVY	46
6.1 PRÁCE S VARIACEMI C DUR K. 265, LIDOVOU PÍSNÍ Z FRANCIE „TŘI SLÍPKY“	46
6.2 PRÁCE SE SKLADBOU MALÁ NOČNÍ HUDBA	51
6.3 DEN V ŽIVOTĚ WOLFGANGA AMADEA MOZARTA	55
6.4 SHRNUÍ	57
ZÁVĚR	58
RESUMÉ	60
SEZNAM LITERATURY	62
SEZNAM OBRÁZKŮ, TABULEK, GRAFŮ A DIAGRAMŮ	67
PŘÍLOHY	I

SEZNAM ZKRATEK

W. A. Mozart – Wolfgang Amadeus Mozart

ZŠ – základní škola

SPN – Státní pedagogické nakladatelství

RVP – rámcový vzdělávací program

Úvod

Hudba, jako univerzální forma vyjádření, má vzdělávací a kulturní význam, který nelze podceňovat. V dnešním světě je hudební vzdělání na prvním stupni základní školy zásadním prvkem, který má za úkol rozvíjet hudební dovednosti a estetické vnímání u dětí. Moje práce se zaměřuje na jednoho z nejvýznamnějších hudebních skladatelů všech dob, Wolfganga Amadea Mozarta, a jeho díla, která mohou sloužit jako cenný nástroj pro výuku hudby na 1. stupni základní školy.

Mozartova hudba je známá pro svou krásu, harmonii a kompoziční dokonalost. Jeho skladby jsou univerzální a oslovují posluchače napříč věkem. Z těchto důvodů mi přijde přirozené zkoumat, jak lze tuto výjimečnou hudbu začlenit do výuky na 1. stupni základní školy, kde je vytvářen základ hudebního vzdělání. Mozartova hudba může být inspirací pro hudební vzdělání na 1. stupni základní školy a může přispět k efektivnější výuce hudební výchovy.

Cílem této diplomové práce je provést didaktickou analýzu vybraných skladeb Wolfganga Amadea Mozarta a posoudit možnosti a význam jejich uplatnění v rámci hudební výchovy na 1. stupni základní školy. Zaměřuje se na identifikaci vhodných skladeb a didaktickou analýzu hudebního obsahu. Dále zpracuji návrh tří modelových vyučovacích jednotek s uplatněním skladeb W. A. Mozarta. Tyto výukové modely také ověřím ve školní praxi. Výběr skladeb se bude řídit učebnicemi hudební výchovy.

Jednou z kapitol je stručný přehled života Wolfganga Amadea Mozarta, na který jsem nahlížela z úhlu pohledu učitele 1. stupně základní školy a šíře jeho potřeb je pro výuku hudební výchovy.

Tato diplomová práce se bude opírat o literární prameny, analýzy hudebního materiálu a o výsledky výzkumu, který jsem provedla mezi pedagogy – viz podkapitola 2.3. V práci také zohledním zpětnou vazbu od žáků, kteří se zúčastnili mé modelové hodiny s využitím Mozartovy hudby. Konečným záměrem této práce je poskytnout doporučení, jak Mozartovy skladby implementovat do výuky na 1. stupni základní školy s ohledem na nejlepší výsledky a hudební rozvoj žáků.

1 WOLFGANG AMADEUS MOZART – JEHO ŽIVOT A DÍLO (STRUČNÝ PŘEHLED)

Nevěnuji pozornost ničemu, co jiní chválí nebo shazují.

Jednoduše sleduji své vlastní pocity.¹

1.1 ŽIVOT WOLFGANGA AMADEA MOZARTA

Tenhle je jiný. Leopold Mozart se díval upřeně na novorozeného synka a hrozně se mu chtělo říci: *Tenhle musí být jiný*, jenže by to mohlo znít příliš troufale, jako vzdor proti vůli boží. Přesto opakoval: *Tenhle je jiný.*²

Jeden z nejvýznamnějších a nejuznávanějších hudebních skladatelů v historii se narodil 27. ledna 1756 v Salcburku a zemřel 5. prosince 1791 ve Vídni.³

Dětství a první koncerty

Wolfgang dostal do vínku dvě klíčové ingredience a těmi byly ambice a přirozený talent. Hudba ho doslova provázela již od raného dětství. Jeho otec, Leopold Mozart, byl znamenitý hudebník, houslista, koncertní mistr a později místo kapelník arcibiskupského orchestru.⁴

Již ve čtyřech letech ho jeho otec začal učit několik menuetů a skladeb na klavír, které malý Wolfgang zvládl zahrát bezchybně.⁵ V kruhu salcburských přátel pětiletý Wolfgang poprvé veřejně vystoupil jako zpěvák ve zpěvohře na arcibiskupův svátek.⁶ Také Wolfgangova sestra Anna Marie projevila hudební nadání, které hodlal Leopold nejen dále rozvíjet, ale také společensky využít. V roce 1762 oba sourozenci v doprovodu svého otce i matky zahájili koncertní cesty po mnoha městech v Evropě. Po úspěšných koncertech v Mnichově a Vídni následovalo tříleté turné, kde jejich cesta vedla přes Augsburg, Mohuč, Frankfurt n. M., Kolín n. R., Cáchy, Brusel do Paříže a do Londýna a zpět přes

¹ Wolfgang Amadeus Mozart

² WEISS, David. *Mozart: člověk a génius*. Překlad Alena Jindrová. 1. brož. vyd. v českém jazyce. Praha: BB/art, 2006. 589 s. ISBN 80-7341-790-1. s. 7.

³ SMOLKA, Jaroslav a kol. *Dějiny hudby*. Vyd. 1. Brno: Togga ve spolupráci s Českým hudebním fondem, 2001. 657 s. ISBN 80-902912-0-1 s. 351.

⁴ Tamtéž, s. 351.

⁵ Wolfgang Amadeus Mozart: The young genius. *Vialma classical* [online]. [cit. 2024-01-17]. Dostupné z: <https://www.vialma.com/en/articles/205/Wolfgang-Amadeus-Mozart:-the-young-genius>.

⁶ HAMANN, Brigitte. *Hlava plná hudby: život Wolfganga Amadea Mozarta*. Překlad Ivana Führmann Vízdalová. Vyd.1. Praha: Brána, 1998. 222 s. ISBN 80-85946-96-3. s. 19.

Holandsko opět do Paříže a přes Lyon, Ženevu, Curych, Ulm, Augsburg a Mnichov domů do Salzburgu. Právě v této době začal mladý Mozart rozvíjet i vlastní skladatelskou tvorbu.⁷

Při koncertování před kurfiřtem Maxmiliánem III. Josefem a jeho dvořany musel malý Wolfgang zvládnout mnoho nových věcí. Koncertní sál byl obložený mramorem a zrcadly a akustika v sále byla velmi neobvyklá. V křišťálových lustrech hořelo mnoho svíček (oproti Salcburku, kde hořelo pouze jedno světlo, jelikož svíčky byly drahé, to byla velká novinka) a také obecnstvo bylo honosně oblečeno.⁸

Celý život byl Wolfgang (i celá jeho rodina) hrdý na událost, kterou zažil 13. října 1762. Společně se sestrou mohli předvést své umění v krásném zrcadlovém sále v zámku Schönbrunn. Koncert byl určený pro císaře Františka I. a Marii Terezii. Ti byli z Mozartových dětí naprosto unešení. Po skončení představení dal ještě František Wolfgangovi úkol zahrát drobný menuet pouze jedním prstem. Pak měl hrát s přikrytými klávesami. Všechny tyto úkoly se malému Wolfgangovi zdály jako zcela triviální. Posluchači opět bouřlivě tleskali a císař nazval Wolfganga „malým čarodějníkem“.⁹ Za toto vystoupení dostali Mozartovi zapláceno sto dukátů, což byl v Salcburku Leopoldův roční výdělek.¹⁰

V následujícím roce 1763 měl možnost Wolfgang vystoupit před publikem ještě „královštějším“. V Paříži zahrál pro francouzského krále Ludvíka XV. a v Londýně pro krále Jiřího III. Z Velké Británie.¹¹ Leopoldovy zachované dopisy adresované jeho přátelům v Salcburku jasně svědčí o obecném obdivu, který vyvolaly úspěchy jeho syna. Během jejich pobytu v Paříži se setkali s několika německými skladateli a Mozart vydal svá první hudební díla, konkrétně sonáty pro klávesové nástroje a housle, které věnoval královské princezně.¹²

⁷ SMOLKA, Jaroslav a kol. *Dějiny hudby*. Vyd. 1. Brno: Togga ve spolupráci s Českým hudebním fondem, 2001. 657 s. ISBN 80-902912-0-1 s. 351.

⁸ HAMANN, Brigitte. *Hlava plná hudby: život Wolfganga Amadea Mozarta*. Překlad Ivana Führmann Vízdalová. Vyd.1. Praha: Brána, 1998. 222 s. ISBN 80-85946-96-3. s. 23.

⁹ Tamtéž, s. 27 – 29.

¹⁰ Tamtéž, s. 31.

¹¹ CARTWRIGHT, Mark. *World history encyclopedia* [online]. 2023 [cit. 2024-01-14]. Dostupné z: https://www.worldhistory.org/Wolfgang_Amadeus_Mozart/.

¹² SADIE, Stanley. *Wolfgang Amadeus Mozart*. Online. Britannica. 01.12.2023. Dostupné z: <https://www.britannica.com/biography/Wolfgang-Amadeus-Mozart/The-last-travels>. [cit. 2024-01-13].

V Londýně se setkali s Johannem Christianem Bachem, nejmladším synem Johanna Sebastiana Bacha a významnou postavou hudebního života města. Pod jeho vlivem Mozart vytvořil své první symfonie, z nichž se dochovaly tři (*K 16, K 19 a K 19a* - K značící pozici v *Köchelově katalogu*). Ostatní dvě symfonie vznikly během jejich pobytu v Haagu při návratu domů (*K 22 a K 45a*).¹³

Vídeňské období v životě skladatele

V září 1767 Mozartovi rychle z Vídně ujeli kvůli epidemii neštovic. Nejprve se vydali do Brna a následně do Olomouce. Zde onemocněl i malý Wolfgang a to tak vážně, že v jednu dobu i úplně oslepl. Nakonec se postupně zotavil on i jeho sestra, u které nemoc nepropukla v tak závažné formě. V obličejí byl Wolfgang jizvami po nemoci poznamenán již do konce svého života, ale pro jeho rodiče bylo to nejdůležitější, že přežil. Lékaři, který o něj pečoval, napsal Wolfgang děkovnou píseň: *Přátelům*. Jeho otec Leopold napsal: *Nejnebezpečnější bouře je za námi. Z Boží milosti jsme všichni zdraví a mé děti jistě nic nezapomněly, naopak udělaly velký pokrok*.¹⁴

Po těžkých chvílích se Mozartovi do Vídně vrátili a Wolfgang ve svých 11 letech napsal operu *La finta semplice (Předstíraný prostáček)*.¹⁵ Opera byla rozčleněna na 26 árií, na předeheru a tři dějství a celkem napsal 558 stran partitury. Hudba na celé dvě hodiny.¹⁶

K premiéře nakonec nedošlo. Pěvci si stěžovali na to, že se opera *nedá zpívat*, orchestr protestoval, že „hudba za nic nestojí“ a všichni dohromady namítali, že *je nebude dirigovat nějaký kluk*.¹⁷

¹³SADIE, Stanley. *Wolfgang Amadeus Mozart*. Online. Britannica. 01.12.2023. Dostupné z: <https://www.britannica.com/biography/Wolfgang-Amadeus-Mozart/The-last-travels>. [cit. 2024-01-13].

¹⁴HAMANN, Brigitte. *Hlava plná hudby: život Wolfganga Amadea Mozarta*. Překlad Ivana Führmann Vízdalová. Vyd.1. Praha: Brána, 1998. 222 s. ISBN 80-85946-96-3. s. 64.

¹⁵SADIE, Stanley. *Wolfgang Amadeus Mozart*. Online. Britannica. 01.12.2023. Dostupné z: <https://www.britannica.com/biography/Wolfgang-Amadeus-Mozart/The-last-travels>. [cit. 2024-01-13].

¹⁶MAHLER, Zdeněk. *Sbohem, můj krásný plameni: zlomky o životě a díle W.A. Mozarta*. Praha: Slávka Kopecká, 2013. 212 s. ISBN 978-80-86631-64-6. s. 33.

¹⁷Tamtéž, s. 35.

Mladý Mozart v Itálii

Sestra Wolfganga zůstala s matkou doma v Salcburku. Do Itálie již cestoval Wolfgang pouze se svým otcem a cesta měla jasný cíl. Leopold chtěl udělat ze svého syna slavného operního skladatele. Koncertoval například v Benátkách, Mantově, Roveretu, Veroně, Miláně a Neapoli.¹⁸ Během svého pobytu se seznámil se skladatelem Josefem Myslivečkem, ke kterému choval Wolfgang velkou úctou, a vyvinulo se mezi nimi velké přátelství.¹⁹

Dne 8. července 1770 se odehrál významný okamžik. Papež Kliment XIV. přijal oba členy Mozartovy rodiny, otce i syna, a udělil čtrnáctiletému chlapci "Řád zlaté ostruhy". Tím byl Wolfgang Mozart povýšen na "rytíře von Mozart". Obdržel řádové roucho spolu se zlatým řádovým křížem na rudé stuze, kordem a ostruhami. Jakožto papežský rytíř tak získal privilegium vstoupit kdykoli do papežových komnat. Otec Leopold s velkou hrdostí napsal svému příteli ze Salcburku: *Dovedeš si představit, jak se směji, když mu teď všichni říkají singor cavaliere.*²⁰

Po návštěvě Sixtinské kaple ve Vatikánu dokázal zcela přesně a z paměti napsat *Miserere* od autora Gregoria Allegriho. Notový záznam bylo zakázáno opisovat a zpěv tohoto díla byl možný pouze v Sixtinské kapli. Wolfgang si však pouze po dvojitějším poslechu dokázal skladbu zapamatovat.²¹

Návrat do Salcburku

Po patnácti měsících otec se synem přijeli zpět do Salcburku. Po smrti arcibiskupa hraběte Schrattenbacha jmenoval nový arcibiskup H. Colloredo šestnáctiletého Wolfganga placeným koncertním mistrem. Dostával polovinu platu než jeho otec.

¹⁸ HAMANN, Brigitte. *Hlava plná hudby: život Wolfganga Amadea Mozarta*. Překlad Ivana Führmann Vízdalová. Vyd.1. Praha: Brána, 1998. 222 s. ISBN 80-85946-96-3. s. 69.

¹⁹ *Po pražských stopách Josefa Myslivečka a Wolfganga Amadea Mozarta*. Online. PRAGUE.EU. Dostupné z: <https://www.prague.eu/cs/prectete-si/po-prazskych-stopach-josefa-myslivecka-a-wolfganga-amadea-mozarta-19084>. [cit. 2024-01-20].

²⁰ HAMANN, Brigitte. *Hlava plná hudby: život Wolfganga Amadea Mozarta*. Překlad Ivana Führmann Vízdalová. Vyd.1. Praha: Brána, 1998. 222 s. ISBN 80-85946-96-3. s. 74 – 75.

²¹ VOLEK, Tomislav. *Mozart v Itálii 3*. Online. PRAGUE.EU. Časopisharmonie.cz. 31. 08. 2008. Dostupné z: <https://www.casopisharmonie.cz/rozhovory/mozart-v-italii-3.html>. [cit. 2024-01-20].

Postupně podnikli ještě několik dalších cest. Z tohoto období pochází opera *La finta giardiniera* a *Il re pastore*.²² I přes to, že v Salzburku nebyl Wolfgang příliš šťastný, nepřestal komponovat. Z této doby pochází pět úspěšných houslových koncertů a mše a sbory. Pracoval na zakázku a jako hudba k předsvatebnímu večeru vznikla pro dceru měšťana Haffnera *Haffnerova serenáda*.²³

V roce 1777 došlo k velké roztržce mezi arcibiskupem a Mozartem. Ten odmítl povolit otci a synovi odjet společně, avšak Wolfgangovi samotnému by cestu dovolil. Celá záležitost vyústila žádostí zemského knížete, který nakonec syna i otce propustil.²⁴

Cesty do Mnichova, Mannheimu a Paříže

V září 1777 odjela matka s Wolfgangem do Mnichova, kde žádal o audienci u arcivévody Maxmiliána III., který o něj prozatím zájem neprojevil, možná později. Odjeli tedy do Mannheimu, kde byl po svém představení vřele přijat v kruhu mannheimských hudebníků. Našel zde i přítele kapelníka Cannabicha, do jehož dcery Rosy se zamiloval. Složil pro ni klavírní sonátu a dával jí zdarma hodiny klavíru, což jeho otce rozčilovalo. O rok později však ze strachu z války museli Mozartovi z Mannheimu odjet.²⁵

V Paříži dále komponoval a koncertoval. Bohužel zde jeho matka onemocněla a 3. července 1778 zemřela. To Wolfganga těžce zasáhlo, a tak se na začátku roku 1779 vrací zpět do Salzburku.²⁶ Zde působil jako arcibiskupský koncertní mistr a dvorní varhaník. Mozart i nadále komponoval, napsal mnoho chrámových děl, ze kterých je nejznámější *Korunovační mše* (KV 317) a mše *Missa Solemnis C Dur* (KV 337).²⁷

²²VYTLAČIL, Lukáš. *Wolfgang Amadeus Mozart*. Online. Opera plus. Dostupné z: <https://operaplus.cz/tag/wolfgang-amadeus-mozart/>. [cit. 2024-01-20].

²³HAMANN, Brigitte. *Hlava plná hudby: život Wolfganga Amadea Mozarta*. Překlad Ivana Führmann Vízdalová. Vyd.1. Praha: Brána, 1998. 222 s. ISBN 80-85946-96-3. s. 83 – 91.

²⁴Tamtéž, s. 91.

²⁵Tamtéž, s. 94 – 104.

²⁶VYTLAČIL, Lukáš. *Wolfgang Amadeus Mozart*. Online. Opera plus. Dostupné z: <https://operaplus.cz/tag/wolfgang-amadeus-mozart/>. [cit. 2024-01-20].

²⁷DŘEVIKOVSKÝ, Libor. *Mozartova Velká mše*. Online. Klasikaplus.cz. 2020. Dostupné z: <https://www.klasikaplus.cz/mozartova-velka-mse/>. [cit. 2024-01-28].

V roce 1780 hostovala v Salcburku divadelní společnost Emanuela Schikanedera. Mozart byl častým návštěvníkem a s ředitelem Schikanederem se brzy spřátelil. Dostal volné vstupenky na všechna představení. V tuto dobu pracoval na dramatu *Thamos, král egyptský*.²⁸

Na podzim roku 1780 přišla z Mnichova zakázka na operu pro nastávající karnevalovou sezónu. *Idomeneo, re di Creta*, měla velký úspěch. Díky tomu, že se z původně zamýšlených šesti týdnů zdržel čtyři měsíce, došla salcburskému arcibiskupovi trpělivost a okamžitě povolal Mozarta zpět. Vyústilo to ve velkou roztržku, a tak v dubnu dostal Mozart příkaz k vystěhování z německého domu a 8. června 1781 nesl arcibiskupovi výpověď ze služby.²⁹

Svobodný umělec ve Vídni

Mozartovi se podařilo ve svých pětadvaceti letech osvobodit od arcibiskupa v Salcburku i od svého otce Leopolda, pro něhož to bylo zvláště nepochopitelné.³⁰ Nejdříve se ubytoval u Weberových a zamiloval se do jejich dcery Konstance. Později se stěhuje do jiné části Vídně, kde se již usadil. Živil se koncertováním, psaním skladeb a výukou hry na klavír. Pracoval zde na libretu *Únos ze Serailu*. Premiéra se konala 16. července 1782 a úspěch, který zažil, byl jedním z vrcholů jeho kariéry.³¹

Po necelých třech týdnech od úspěšného uvedení opery 4. srpna se Mozart oženil s Konstancí. Prvních pár let bylo manželství šťastné. Mozart psal pro Konstanci *žertovné písně*, často hráli spolu kulečnick, který si pořídil i domů. Konstanci vyprávěla Wolfgangovi pohádky, které měl velmi rád. Bohužel ani jeden z dvojice neuměli hospodařit. Postupně se manželům Mozartovým narodilo šest dětí. Po smrti Wolfganga však žili pouze dva synové: Jedním z nich byl Karel Tomáš, narozený 21. září 1784

²⁸ KARÁSEK, Bohumil. *Wolfgang Amadeus Mozart: náčrt životopisu*. 1. vyd. Praha: Orbis, 1956. 161 s. Knihovna Československé společnosti pro šíření politických a vědeckých znalostí; sv. 141. Jazyk, literatura a umění; sv. 32. s. 56 – 57.

²⁹ HAMANN, Brigitte. *Hlava plná hudby: život Wolfganga Amadea Mozarta*. Překlad Ivana Führmann Vízdalová. Vyd.1. Praha: Brána, 1998. 222 s. ISBN 80-85946-96-3. s. 124 – 130.

³⁰Tamtéž, s. 131.

³¹KARÁSEK, Bohumil. *Wolfgang Amadeus Mozart: náčrt životopisu*. 1. vyd. Praha: Orbis, 1956. 161 s. Knihovna Československé společnosti pro šíření politických a vědeckých znalostí; sv. 141. Jazyk, literatura a umění; sv. 32. s. 70 – 76.

a druhý syn Franz Xaver Wolfgang, jemuž matka dala později jméno Amadeus, se narodil 26. července 1791.³²

V létě roku 1782 vystupoval na úspěšných koncertech v Augarten. Díky kladným ohlasům na tato vystoupení uspořádal několik samostatných koncertů i v divadle. Na jednom z koncertů se ukláněl Wolfgangovi i císař a volal: *Bravo, Mozart*.³³

V tomto období skládal klavírní sonáty, píše jedno dílo za druhým. Seznam skladeb od července 1782 do dubna roku 1786 obsahuje 72 děl. V průběhu let se seznamoval s dílem Johanna Sebastiana Bacha a Georga Friedricha Händela. Mozart byl jejich stylem uchvácen a později měl vliv na jeho díla.³⁴ Předehru k opeře *Figarova svatba* dokončil Wolfgang až dva dny před premiérou. Měla velký úspěch, ale po dobu velmi krátkou. Byla uvedena celkem devětkrát.³⁵

Mozartův úspěch v Praze

V době po premiéře *Figarovy svatby* začaly Wolfganga s manželkou dohánět existenční problémy. Nedařilo se mu získat pevné postavení u dvora, a tak začal plánovat cestu do Londýna, díky čemuž se začal učit anglicky. Otec Leopold ale odmítl péči o vnuka během cesty a zároveň přišly zprávy o přijetí *Figarovy svatby* v Praze. Pověst Mozarta předcházela ještě dávno před tím, než Prahu skutečně navštívil 11. ledna 1787.³⁶ Z této doby také pochází Mozartův výrok: *Moji Pražané mi rozumějí*.³⁷

Dopis, který sám Mozart napsal do Vídně, vystihuje jeho úspěch v Praze: *Přihlížel jsem však s potěšením, jak všichni ti lidé radostně poskakovali při hudbě mého Figara, upravené v samé čtverylky a německé tance; - neboť zde všichni mluví jen o – Figarovi,*

³²KARÁSEK, Bohumil. *Wolfgang Amadeus Mozart: náčrt životopisu*. 1. vyd. Praha: Orbis, 1956. 161 s. Knihovna Československé společnosti pro šíření politických a vědeckých znalostí; sv. 141. Jazyk, literatura a umění; sv. 32. s. 70 – 76.

³³ Tamtéž, s. 77.

³⁴ Tamtéž, s. 76 – 85.

³⁵ HAMANN, Brigitte. *Hlava plná hudby: život Wolfganga Amadea Mozarta*. Překlad Ivana Führmann Vízdalová. Vyd. 1. Praha: Brána, 1998. 222 s. ISBN 80-85946-96-3. s. 163 -171.

³⁶ KARÁSEK, Bohumil. *Wolfgang Amadeus Mozart: náčrt životopisu*. 1. vyd. Praha: Orbis, 1956. 161 s. Knihovna Československé společnosti pro šíření politických a vědeckých znalostí; sv. 141. Jazyk, literatura a umění; sv. 32. s. 95 – 97.

³⁷ V Praze Wolfganga přijali daleko srdečněji než ve Vídni. Tamtéž, s. 95.

*všichni hrají, troubí, zpívají a hvízdají jen - Figara. Nikdo nechodí na jinou operu než na Figara a věčně Figara; jistě velká čest pro mne.*³⁸

Po čtyřech týdnech Mozart odjíždí zpět do Vídně. I když s otcem Leopoldem neměl v posledních letech vztah zcela ukázkový, jeho smrt 28. května 1787 ho zasáhla. Wolfgang začíná pracovat na nové opeře *Don Juan*, která je později označovaná za „operu oper“. Dokončil ji v Praze, kde byl od svého příjezdu ubytovaný na Bertramce ve vile Duškových. 28. října řídil Wolfgang její premiéru.³⁹

7. prosince 1787 Wolfgang konečně získal místo jako dvorní skladatel. Přestože jeho plat činil osm set zlatých ročně, neosvobodil ho od problémů s financemi, které jeho rodina měla,⁴⁰ což dokazuje i úryvek jednoho z dopisů ze dne 27. června 1788 mecenáši Michaelu Puchbergovi: *Mé postavení mne nyní nevyhnutelně nutí vypůjčit si peníze. Ale proboha, komu mohu důvěřovat? Jen Vám, můj nejlepší příteli! Kdybyste mi aspoň prokázal tu laskavost a opatřil mi peníze odjinud! Je mi dost trapné, že jsem v takovém postavení, ale právě proto bych rád sehnal poněkud větší částku na trochu delší lhůtu, abych se z této svízele dostal. – Nepomůžete-li mi, nejmilejší bratře, z tohoto postavení, ztratím svou čest i důvěru, což je to jediné, co bych si rád zachoval. – Spoléhám však pevně na Vaše ryzí přátelství a bratrskou lásku a očekávám důvěřivě, že mi pomůžete radou i skutkem. Splní-li se moje očekávání, mohu zase volně vydechnout, neboť pak budu moci vše uvést do trvalého pořádku.*⁴¹

Mozartova pozdní léta

Konstance, po čtyřech porodech během čtyř let, velmi vážně onemocněla. Wolfganga to velmi trápí o to více, že ho poprvé na jeho cestách nemůže doprovázet.⁴² Vyznává se jí ze svých pocitů v dopise, který napsal hned na první poštovní stanici:

³⁸ MOZART, Wolfgang Amadeus, MOZART, Leopold a BARTOŠ, František, ed. Mozart v dopisech. Překlad František Bartoš. 1. vyd. SNKLHU. Praha: Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění, 1956. 222 s., [24] s. obr. příl. Paměti, korespondence, dokumenty; sv. 6. s. 177.

³⁹ KARÁSEK, Bohumil. *Wolfgang Amadeus Mozart: náčrt životopisu*. 1. vyd. Praha: Orbis, 1956. 161 s. Knihovna Československé společnosti pro šíření politických a vědeckých znalostí; sv. 141. Jazyk, literatura a umění; sv. 32. s. 98 – 99.

⁴⁰ HAMANN, Brigitte. *Hlava plná hudby: život Wolfganga Amadea Mozarta*. Překlad Ivana Führmann Vízdalová. Vyd.1. Praha: Brána, 1998. 222 s. ISBN 80-85946-96-3. s. 185.

⁴¹ MOZART, Wolfgang Amadeus, MOZART, Leopold a BARTOŠ, František, ed. Mozart v dopisech. Překlad František Bartoš. 1. vyd. SNKLHU. Praha: Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění, 1956. 222 s., [24] s. obr. příl. Paměti, korespondence, dokumenty; sv. 6. s. 187.

⁴² HAMANN, Brigitte. *Hlava plná hudby: život Wolfganga Amadea Mozarta*. Překlad Ivana Führmann Vízdalová. Vyd.1. Praha: Brána, 1998. 222 s. ISBN 80-85946-96-3. s. 185.

*Každou chvíli pozoruji Tvůj portrét - a pláču – napůl radostí, napůl žalem. – Zachovej mi své zdraví, mně tak drahé, a žij blaze, má milá! – Neměj o mne starosti, vždyť na této cestě nevím co je nepohodlí – ani mrzutosti – krom toho, že Ty jsi vzdálena – což se však, protože nelze jinak, nedá změnit; - píši to se slzami v očích.*⁴³

Vznikají skladby, mezi kterými je serenáda v *c moll*, což bylo naprosto nezvyklé pojetí tohoto žánru. Byla komponovaná pro šest dechových nástrojů a jmenovala se *Malá noční hudba*. Mozart psal mnoho klavírních skladeb i takových, kde se klavír pojí ještě s jinými nástroji, a to pro své přátele a žáky.⁴⁴

Osobní pocity, především žárlivost, kterou Wolfgang zažíval se svou ženou Konstance, zakomponoval do opery *Così fan tutte*. Premiéru měla 26. ledna 1790.⁴⁵ Poslední klavírní koncert, kde Wolfgang vystoupil, se konal 4. března 1791 a následně začal pracovat na německé opeře *Kouzelná flétna*. Tato premiéra byla Mozartovou poslední.⁴⁶ Zakázku na *mši za mrtvé* přijal, ale premiéry se nedočkal, jelikož zemřel a nestihl dílo dokončit. Název byl *Rekviem* a skončil částí *Lacrimosa*, tzn. plačtivě.⁴⁷

Wolfgang Amadeus Mozart skládal do poslední chvíle. Zemřel 5. prosince 1791. Jelikož byl pohřben do neoznačeného hrobu a jeho ostatky se nenašly, na příčině smrti se dodnes odborníci neshodují. Jako jedna z možných nemocí je streptokoková infekce hltanu a selhání ledvin.⁴⁸

⁴³ MOZART, Wolfgang Amadeus, MOZART, Leopold a BARTOŠ, František, ed. Mozart v dopisech. Překlad František Bartoš. 1. vyd. SNKLHU. Praha: Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění, 1956. 222 s., [24] s. obr. příl. Paměti, korespondence, dokumenty; sv. 6. s. 189.

⁴⁴ KARÁSEK, Bohumil. *Wolfgang Amadeus Mozart: náčrt životopisu*. 1. vyd. Praha: Orbis, 1956. 161 s. Knihovna Československé společnosti pro šíření politických a vědeckých znalostí; sv. 141. Jazyk, literatura a umění; sv. 32. s. 112 – 113.

⁴⁵ HAMANN, Brigitte. *Hlava plná hudby: život Wolfganga Amadea Mozarta*. Překlad Ivana Führmann Vízdalová. Vyd.1. Praha: Brána, 1998. 222 s. ISBN 80-85946-96-3. s. 196 – 197.

⁴⁶ KARÁSEK, Bohumil. *Wolfgang Amadeus Mozart: náčrt životopisu*. 1. vyd. Praha: Orbis, 1956. 161 s. Knihovna Československé společnosti pro šíření politických a vědeckých znalostí; sv. 141. Jazyk, literatura a umění; sv. 32. s. 124.

⁴⁷ HAMANN, Brigitte. *Hlava plná hudby: život Wolfganga Amadea Mozarta*. Překlad Ivana Führmann Vízdalová. Vyd.1. Praha: Brána, 1998. 222 s. ISBN 80-85946-96-3. s. 209 – 214.

⁴⁸ *Wolfgang Amadeus Mozart - Krátký životopis*. Online. Salzburg - jeviště světa. Dostupné z: <https://www.salzburg.info/cs/salcburk/mozart/wolfgang-amadeus-mozart>. [cit. 2024-02-02].

1.2 DÍLO WOLFGANGA AMADEA MOZARTA

Žánrově lze Mozartovu hudbu klasifikovat do několika kategorií.⁴⁹

První takovou kategorií jsou bezesporu opery, kde jsou příběhy vyprávěné pomocí hudby s nadčasovými tématy. V rámci Mozartova díla sehrály velkou roli např. tyto opery: *Únos ze Serailu*, *Cossi fan tutte (Takové jsou všechny)*, kam Mozart zašifroval řadu aktuálních humorných narážek. *Figarova svatba*, *Don Juan (Don Giovanni)* a *Kouzelná flétna*. Jsou to skladby velmi známé, populární, dosud se z nich čerpá a často jsou využívány v učebnicích hudební výchovy.⁵⁰

Ze symfonií rozhodně nelze opomenout brilantní, ambiciózní a známou *Symfonii č. 41 C dur Jupiterskou*, v jejímž finále jsou užity jedinečné kontrapunktické dovednosti,⁵¹ *symfonii D dur Pražskou a Pařížskou*, *Symfonii G dur Malou noční hudbu a Haffnerovu serenádu*.

Mezi vokální hudbu patří poslední dílo, které nestačil Wolfgang dokončit, s názvem *Rekviem*. Po smrti Wolfganga bylo osloveno několik hudebníků, ale dílo nakonec dokončil Mozartův žák Franz Xaver Süssmayr.⁵²

Mozartovou dominantní oblastí byly koncerty. Zejména se zaměřil na klavírní koncerty, mezi nejznámější patří *Koncert pro klavír a orchestr č. 21 v C dur*. Dále vytvořil koncerty pro housle, klarinet, fagot a lesní roh.

Komorní hudba nám ukazuje Mozartovu genialitu v intimnějším hudebním prostoru. Mezi mnohými dalšími bychom zde našli např. smyčcová kvarteta, smyčcová kvinteta a houslová kvarteta.⁵³

Wolfgang Amadeus Mozart složil 626 děl (dle *Köchelova tematického katalogu*), ale ve skutečnosti se počet blíží k 800 kompozicím.⁵⁴ Všechna jeho díla jsou plná talentu,

⁴⁹ JONÁŠOVÁ, Milada. *Wolfgang Amadeus Mozart*. Online. Mozartova obec. 23.12.2022. Dostupné z: <https://www.mozartovaobec.cz/?stranka=28>. [cit. 2024-02-06].

⁵⁰ KOVANDA, Petr. *MOZART: KOMPLETNÍ PRŮVODCE*. Online. Autorské šperky. 2023. Dostupné z: <https://autorskesperky.com/blog/post/mozart.html>. [cit. 2024-02-10].

⁵¹ Tamtéž.

⁵² KLAUSOVÁ, Martina. *Úchvatné Mozartovo Requiem*. Online. Classic Praha. 2015. Dostupné z: <https://www.classicpraha.cz/radio/porady/koncert-bez-smokingu-best-classic-praha/uchvatne-mozartovo-requiem/>. [cit. 2024-02-10].

⁵³ JONÁŠOVÁ, Milada. *Wolfgang Amadeus Mozart*. Online. Mozartova obec. 23.12.2022. Dostupné z: <https://www.mozartovaobec.cz/?stranka=28>. [cit. 2024-02-10].

⁵⁴ Tamtéž.

citu a originality. Mozart dokázal vyjádřit své emoce a myšlenky pomocí hudby. Jeho hudba je stále populární a ovlivňuje mnoho dalších hudebníků.⁵⁵

Tato čísla jsou pouze hrubým odhadem a skutečný počet může být vyšší, zvláště když vezmeme v úvahu všechny malé skladby, dopisy a jiné hudební práce, které zůstaly méně známé. Mozartova rozmanitá tvorba přinesla zásadní přínos do světa hudby a jeho dílo je stále obdivováno a studováno po celém světě.

Mozartova hudba nás dodnes uchvacuje svým nekonečným hudebním bohatstvím, šíří, hloubkou nálad a citů, svou jasností, křehkostí a něžností. Především pak z Mozartovy hudby dýchá hudební síla a životní radost. Však také náš slavný skladatel Antonín Dvořák o něm prohlásil: *Mozart, to je sluníčko*.⁵⁶

Život a dílo tohoto hudebního génia je předlohou pro vznik mnoha uměleckých děl, která se šíří do různých médií a formátů. Tato díla zahrnují knihy, filmy, divadelní hry, dokumenty a další média, která se zabývají jeho osobností, tvorbou a odkazem.

Knihy o Mozartovi se často zabývají jeho životem, jeho hudebními díly, jeho vztahy s dalšími hudebními osobnostmi a jeho historickým kontextem. Tyto knihy mohou být biografické, analytické nebo historické a přispívají k hlubšímu porozumění Mozartovi a jeho vlivu na hudbu.

Filmové zpracování a divadelní adaptace se často zaměřují na dramatické momenty v Mozartově životě, jako je jeho genialita, tvůrčí proces, konflikty s autoritami, nebo jeho osobní život a vztahy. Tyto filmy mohou být buď přímočarými biografickými portréty, nebo uměleckými adaptacemi, které se snaží zachytit atmosféru a ducha doby, ve které Mozart žil. Dokumentární filmy se zaměřují na historické a hudební aspekty Mozartova života a díla, poskytují vědecké a kulturní kontexty a často zahrnují rozhovory s hudebníky, historiky a dalšími odborníky.

Všechna tato díla přispívají k šíření povědomí o Mozartovi a jeho díle mezi širokou veřejností a pomáhají zachovávat jeho odkaz pro budoucí generace.

⁵⁵ KOVANDA, Petr. *MOZART: KOMPLETNÍ PRŮVODCE*. Online. Autorské šperky. 2023. Dostupné z: <https://autorskesperky.com/blog/post/mozart.html>. [cit. 2024-02-10].

⁵⁶ POLEDŇÁK, Ivan a kol. *Poslech hudby: průvodní text ke gramofonovým deskám pro hudební výchovu v 1.-5. ročníku základní devítileté školy*. 3., rozš. a opr. vyd. Praha: Supraphon, 1971. 240 s., s.187.

Z výše uvedených poznatků a informací o životě a díle skladatele mohou učitelé hudební výchovy na 1. stupni základní školy bohatě čerpat při motivaci žáků k poslechovým činnostem.

2 HUDEBNÍ VÝCHOVA NA 1. STUPNI ZÁKLADNÍ ŠKOLY

V této kapitole se zaměřím se na posouzení výchozího školního dokumentu, *Rámcového vzdělávacího programu* pro základní vzdělávání, z toho hlediska, zda a jakým způsobem dokument umožňuje využívat ve výuce hudební výchovy také skladeb W. A. Mozarta.

Dále uvádím některé výzvy a možné problémy v hudební výuce na 1. stupni základní školy, z nichž si jich několik následně ověřím v závěru kapitoly výzkumným šetřením mezi pedagogy.

2.1 CÍLE A OBSAH HUDEBNÍ VÝCHOVY

Na prvním stupni základního vzdělávání je oblast *Umění a kultura* zastoupena především prostřednictvím vzdělávacích oborů Hudební výchova a Výtvarná výchova. Žáci se seznámí s výrazovými prostředky a jazykem umění, což jim pomáhá rozvíjet kreativitu a schopnost vyjádření sebe sama. Zároveň je důležité, aby žáci pochopili význam umění a uměleckých děl ve společnosti. Hudební výchova žáky přivádí k pochopení hudby i zpěvu, podporuje jejich aktivní zapojení do hudebního světa prostřednictvím různých aktivit, jako jsou zpěv, hra na hudební nástroje, taneční a pohybové aktivity spojené s hudbou a poslech různých hudebních žánrů. Tyto činnosti se stávají zásadní v rozvoji hudebních dovedností žáků – sluchových, rytmických, pěveckých, intonačních, instrumentálních, hudebně pohybových, tvořivých a poslechových.⁵⁷

V hudební výuce se zaměřujeme buď na práci s písní, nebo na poslechovou skladbu. Instrumentální aktivity a hudební pohyb nemusí být vždy součástí každé výukové jednotky. Je však důležité chápat, že všechny hudební aktivity jsou propojeny a vzájemně se ovlivňují. Jedna činnost může vyrůst z druhé a opět se k ní může vrátet. V důsledku tohoto propojení vzniká autentičnost hudebního projevu žáka, který prožívá hudbu jako hluboký estetický a emocionální zážitek. Tento přístup dále přispívá k efektivnímu rozvoji hudebních schopností žáka a formování jeho vztahu k celé oblasti hudební kultury.⁵⁸

⁵⁷ RVP ZV - *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání*. Online. Edu.cz. 2023. Dostupné z: <https://www.edu.cz/rvp-ramcove-vzdelavaci-programy/ramcovy-vzdelavacici-program-pro-zakladni-vzdelavani-rvp-zv/#rvp-zs-2023>. [cit. 2024-03-08].

⁵⁸ SLAVÍKOVÁ, Marie. *Psychologické aspekty hlasové výchovy žáků základní školy*. V Plzni: Západočeská univerzita, 2004. ISBN 80-7043-261-6.

Poslechem hudby a poznáváním hudebních skladeb se podporuje schopnost žáků aktivně prožívat a plně hudbu chápat. Tento proces nezahrnuje pouze pasivní poslech, ale o aktivní vnímání, kde se zapojuje představivost a myšlení žáků. Během této činnosti probíhá i vlastní hodnocení poslouchaných skladeb. Je však důležité, aby žáci skladby skutečně pochopili. K tomu slouží rozbor, který zkoumá obsah a formu skladeb a srozumitelně ukazuje, jak a proč jsou ve skladbě užity výrazové prostředky.⁵⁹

Vnímání hudby a osvojení řeči (jazyka) je zprostředkováno těž témbrovým, fonematickým sluchem (rozlišování hudebního témbru neboli barvy tónu), který umožňuje zachycovat témbrové nuance jednotlivých vokálů. Témbrový sluch tvoří spolu se sluchem pro výšku tónu dva základní funkční systémy hudebního sluchu.⁶⁰

V této části se zaměřím především na hudebně pohybové a poslechové aktivity z pohledu pedagoga, které vnímám jako zásadní pro svoji diplomovou práci.

Poslechové činnosti

Obsahem poslechových činností je aktivní vnímání hudby, během kterého žáci rozpoznávají různé hudební žánry, styly a funkce. Tímto procesem se učí analyzovat hudbu a interpretovat ji podle svých dojmů a vlastního porozumění.

- V 1. ročníku by žák měl zvládnout v klidu vyslechnout krátkou ukázkou symfonické hudby nebo koncertního provedení kytary. Rozlišuje různé hlasy a zvuky ve svém okolí, rozpoznává rozdíl mezi mluvou a identifikuje různé typy hlasů, jako jsou mužské, ženské a dětské. Také dokáže rozlišit mezi sólovým zpěvem a sborem a mezi písní a instrumentální skladbou. Učivo v této oblasti zahrnuje poslech různých hudebních skladeb, což přispívá k výchově k toleranci různých hudebních žánrů. Žák se seznámí s fanfárami, ukolébavkami a hymnou České republiky. Důraz je kladen i na znalost nejnámějších hudebních nástrojů.

⁵⁹ POLEDŇÁK, Ivan a kol. *Poslech hudby: průvodní text ke gramofonovým deskám pro hudební výchovu v 1.-5. ročníku základní devítileté školy*. 3., rozš. a opr. vyd. Praha: Supraphon, 1971. 240 s.

⁶⁰ SLAVÍKOVÁ, Marie. *Psychologické aspekty hlasové výchovy žáků základní školy*. V Plzni: Západočeská univerzita, 2004. ISBN 80-7043-261-6.

- Ve 2. ročníku žák rozezná rozdíl mezi lidovou písní a písní vytvořenou hudebním skladatelem. V rámci výuky jsou žáci seznamováni s různými hudebními skladbami odpovídajícími jednotlivým obdobím roku.
- Ve 3. ročníku žák dokáže vložit rytmus a melodii do jednoduchých textů a je schopen improvizovat v rámci základních hudebních struktur. Je schopen rozlišovat mezi jednotlivými vlastnostmi tónů a rozpozná výrazné změny tempa a dynamiky v proudu znějící hudby. Seznamuje se s hudebními skladateli a jejich tvorbou.
- Ve 4. a 5. ročníku žák využívá jednoduché nebo složitější nástroje v souladu se svými hudebními schopnostmi a dovednostmi, buď k doprovodu hudby, nebo k reprodukci jednoduchých motivů skladeb a písní. Rozpozná hudební formu písně či skladby a vyjadřuje hudbu pohybem, často s využitím tanečních kroků.⁶¹

Hudebně pohybové činnosti

Hudebně pohybové činnosti zahrnují interpretaci hudby a odpovídající pohyby, tance a gesta jako reakce na ni. Tyto aktivity jsou navrženy tak, aby podněcovaly děti k vnímání hudby a rytmu, rozvíjely jejich hudební sluch, a zároveň podporovaly jejich fyzický rozvoj a koordinaci. Hudebně pohybové činnosti mohou zahrnovat taneční hry, rytmická cvičení, hudební dramatizaci, hudební činnosti s nástroji a různé improvizace, kdy žáci vytváří různé pohybové sekvence nebo improvizují na hudbu, což podporuje jejich kreativitu a sebevyjádření.

- V 1. ročníku se žák zapojí do alespoň dvou hudebně pohybových her. Doprovází zpěv nebo pohyb tleskáním, pleskáním, luskáním nebo podupáváním. Pochoduje podle počítání, doprovázený zpěvem a hudbou. Individuálně nebo ve skupině předvede různé druhy chůze s hudebním doprovodem. Používá pojmy *rychle* a *pomalou* ve správných souvislostech. Rozlišuje pojmy *potichu* a *nahlas*, vysoké a hluboké tóny, stoupavou a klesavou melodii.

⁶¹ ŠKOLNÍ VZDĚLÁVACÍ PROGRAM PRO ZÁKLADNÍ VZDĚLÁVÁNÍ. Online. ZŠ PRAHA 5 - ŘEPORYJE. Zs-reporyje.cz. 2023. Dostupné z: <https://zs-reporyje.cz/files/editor/3/SVP-25c-finPDF.pdfni-rvp-zv/#rvp-zs-2023>. [cit. 2024-03-08].

- Ve 2. ročníku rozpozná rozdíl mezi pomalým rytmem a melodií, která stoupá a klesá. Umí vyjádřit zesílení a zeslabení hudby, zrychlení a zpomalení pohybem těla a paží, stejně jako stoupání a klesání melodie. Učí se jednoduchým tanečním krokům, které jsou doprovázeny zpěvem, například mazurka.
- Ve 3. ročníku žák na hudbu, kterou slyší, reaguje pohybem a vyjadřuje tempo, dynamiku a směr melodie. V rámci výuky se učí tanečním krokům, taktuje a vyjádří lehké a těžké doby.
- Ve 4. ročníku se žák na základě vlastních hudebních schopností a dovedností aktivně zapojuje do hudebního procesu pomocí jednoduchých a pokročilejších hudebních nástrojů, jak při doprovodné hře, tak při reprodukci jednoduchých melodií, skladeb a písní. Dále hudbu interpretuje pohybem a tanečními kroky, přičemž vytváří individuální pohybové improvizace v souladu s vlastními schopnostmi a dovednostmi. V učivu jsou zahrnuty minimálně čtyři hudebně pohybové hry nebo tance, procvičování tanečních kroků, taneční improvizace, hra na tělo a taktování na 2 a 3 doby.
- V 5. ročníku žák rozumí hudební struktuře a vnímá různé hudební prvky při poslechu hudby, včetně metrických a rytmických, dynamických a harmonických změn a dokáže na ně upozornit. Dokáže interpretovat hudbu pohybem s využitím tanečních kroků. Součástí učiva je taktování na 4 doby.⁶²

Z výše uvedeného přehledu činností vyplývá pro další řešení mého diplomového tématu poučení o možných nárocích na žáka při tvorbě vlastního výukového projektu a dále poznatky o hlavních cílech hudební výchovy a speciálně o poslechových a hudebně pohybových činnostech. Je zde uvedena formulace základních úkolů a díky tomu lze správně určit náročnost požadavků na žáky v nejnižších ročnících základní školy.

⁶² ŠKOLNÍ VZDĚLÁVACÍ PROGRAM PRO ZÁKLADNÍ VZDĚLÁVÁNÍ. Online. ZŠ PRAHA 5 - ŘEPORYJE. Zs-reporyje.cz. 2023. Dostupné z: <https://zs-reporyje.cz/files/editor/3/SVP-25c-finPDF.pdfni-rvp-zv/#rvp-zs-2023>. [cit. 2024-03-08].

Koncepce hudební výchovy má jako jeden z hlavních principů aktivizaci žáků realizovanou při poslechu například formou mezipředmětových vztahů. Hudební výchova by neměla být chápána jako izolovaný předmět, a proto je vhodné její propojení s literární, výtvarnou a tělesnou výchovou a dále také s prvoukou a vlastivědou.⁶³ Ve svém výukovém projektu se budu mezipředmětovými vztahy aktivně zabývat.

2.2 VÝZVY A PROBLÉMY V HUDEBNÍ VÝUCE NA 1. STUPNI ZŠ

V odborné literatuře se František Sedlák zabývá některými problémy školní hudební výchovy. Jedním z nich je *časová dotace hudební výchovy*, která zůstává celá desetiletí stejná a to je jedna vyučovací hodina týdně. Oproti minulým rokům je v současnosti až do 9. ročníku (dříve se vyučovala pouze do 7. ročníku).

Jako velká výzva se jeví vhodná *motivace a aktivizace* žáků. Rozvoj multimédií ve všech různých podobách a možná zahlcenost může výrazný vliv na hudební vývoj dětí a to v pozitivním, ale i negativním slova smyslu. Hrozí zde ztráta osobního kontaktu s hudbou, kdy přílišný důraz na multimediální prezentace může vést k odtržení osobního prožitku hudby bez hlubšího pochopení emocionálních a uměleckých hledisek.

Dalším možným problémem je *pestrost a vyváženost*. Mnohý pedagog tíhne k určitému hudebnímu stylu a ne každý se se vším ztotožňuje. Ale v hudební výchově by se vyučující měli o vyváženost co nejvíce pokusit. Nezahlcovat žáky jen některými žánry, ale ukázat jim různé způsoby hudebního vyjádření, od klasické až po lidovou hudbu, moderní žánry nebo hudbu z jiných kultur. Pestrá nabídka hudebních ukázek může inspirovat děti k vlastní kreativitě a experimentování s různými hudebními nástroji, rytmy a melodiemi. Vystavení různým hudebním žánrům a stylům napomáhá rozvoji hudebního porozumění u dětí. Pomáhá jim lépe rozumět základním hudebním prvkům, struktuře hudebních skladeb a historickým kontextům.⁶⁴

Jako poslední, ale neméně důležitou, bych zde zmínila *práci s poslechovou skladbou*. Ve své praxi jsem se bohužel setkala s opomíjením práce se skladbou. Někteří pedagogové mohou podceňovat význam poslechového vnímání ve srovnání s aktivními hudebními činnostmi, jako je zpěv nebo hra na hudební nástroje. To může vést k nedostatečnému

⁶³ SEDLÁK, František a SIEBR, Rudolf. *Didaktika hudební výchovy na prvním stupni základní školy. 1: učebnice pro studenty pedagogických fakult.* 1. vyd. Praha: SPN, 1985. 311 s. Učebnice pro vys. školy. s. 15.

⁶⁴ Tamtéž, s. 18-21.

začlenění této aktivity do výuky. Může to pramenit z pedagogovy nejistoty, jak efektivně pracovat s poslechovou skladbou s ohledem na věkové a vývojové potřeby dětí na prvním stupni základní školy. Kvalitně zpracované téma je pro žáky atraktivní a má význam z hlediska hudebního cítění a celkovému vztahu k hudbě.

Hudební výchova je bohužel pro některé žáky neoblíbený předmět. Velkou výzvou pro nás pedagogy je tento negativní pohled změnit. Žáci by do hudební výchovy měli být tzv. „vtaženi“, stát se její součástí. Učitel by jim měl naslouchat a částečně je i nechat se podílet na přípravách poslechových činností. Povzbuzení žáků povede k aktivní spolupráci a komunikaci s ostatními například ve skupinových projektech.

V praxi se mi taktéž osvědčilo vytvoření zajímavého prostředí ve třídě, kde jsme společně s žáky vytvořili hudební koutek s různými hudebními nástroji. Součástí byla nástěnka, na kterou si žáci dávali zpracované zajímavosti ze světa hudby, tzv. hudební knihovnu. Při hodinách jsme propojovali teorii s praxí poslechem hudebních ukázek a zároveň doplňovali informace, které jsme zjistili. Dařilo se nám tak v rámci mezipředmětového učení propojit hudební výchovu s českým jazykem, zeměpisem (práci s mapou a globusem) a dějepisem (zařazení hudebních ukázek do historického období). Tyto aktivity jsou sice časově náročné a je třeba s nimi pracovat dlouhodobě, ale výsledky této zdánlivě mravenčí práce byly vidět již na konci školního roku v řízených rozhovorech se žáky, jejich sebehodnocení a zpětné vazbě k předmětu hudební výchova. Během celého roku se žáci o hudbu aktivně zajímali a odměnou jim byl zájem z mé strany o to, co zajímá je, společné diskuse nad hudebním vkusem a vybranými díly. Doufám, že jejich nadšení a aktivní přístup jim vydrží i s přechodem na 2. stupeň základní školy, kde se budou dál hudebně rozvíjet.

Nedílnou součástí hudební výchovy žáků je návštěva koncertů, hudebních akcí a divadel, kde si žáci prožijí atmosféru živého hudebního vystoupení. I toto může posílit zájem o hudbu a vhodně žáky motivovat k aktivnímu hudebnímu projevu a rozšiřování svých hudebních dovedností.

A protože se zajímám o to, jakým způsobem s hudebním poslechem a následnými aktivitami pracují kolegové na základních školách, oslovila jsem je s krátkým průzkumným šetřením, jehož výsledky uvádím níže.

3 VÝZKUM MEZI PEDAGOGY – POSLECH HUDBY W. A. MOZARTA VE 3. – 5. ROČNÍKU ZŠ

V oblasti hudební výchovy je důležité kromě zajištění základního hudebního vzdělání také poskytnutí inspirativních a rozmanitých zážitků, které obohacují životy žáků. Jednou ze zásadních postav v historii hudby je Wolfgang Amadeus Mozart, jehož dílo je nejenom kulturním dědictvím, ale může být také cenným prvkem ve výuce na základních školách. Tento výzkum se zaměřuje na postoj a praktiky pedagogů v oblasti zařazování hudby Wolfganga Amadea Mozarta do výuky na 1. stupni.

3.1 CÍLE VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ

Cílem je porozumět tomu, jak jsou Mozartovy skladby využívány ve výuce a jaké jsou případné překážky a úspěchy v této oblasti. Jedná se o poslechové skladby obecně a dále i o konkrétní zařazování skladeb W. A. Mozarta do hodin hudební výchovy v 1. – 3. ročníku základní školy.

3.2 VÝZKUMNÉ OTÁZKY

Z cíle mého výzkumného šetření vychází tato hlavní otázka: Jak pedagogové využívají poslechové skladby W. A. Mozarta na 1. stupni základní školy?

Hlavní otázku mi rozvíjejí dílčí výzkumné otázky:

1. Jak často pedagogové pracují s poslechovými skladbami v hodinách a z jakých materiálů čerpají?
2. Jaký mají pedagogové postoj k zařazování skladeb W. A. Mozarta do výuky?
3. Jaké limity pedagogy omezují při výběru poslechových skladeb W. A. Mozarta ve výuce?

3.3 VÝZKUMNÁ METODA

Pro realizaci svého výzkumu jsem zvolila jako výzkumnou metodu dotazníku. Při volbě jakým způsobem zjistit informace jsem se pro tuto metodu rozhodla především právě pro její časovou nenáročnost. Vzhledem k vytíženosti učitelů jsem se snažila, aby jim vyplnění dotazníku nezabralo více než 10 – 15 minut. Také si myslím, že k pravdivým odpovědím napomáhalo zachování anonymity respondentů.

V mém dotazníku lze nalézt různé typy otázek podle míry volnosti v reakci respondenta na otázky uzavřené, polouzavřené a otevřené. Uzavřené otázky strukturované lze rozdělit podle počtu odpovědí respondentů na dichotomické, kde je možná pouze odpověď ano – ne, dále polytomické, kde je možný výběr z více než 3 odpovědí. Polytomické otázky se v mém dotazníku vyskytují také jako neparametrické, což je třídění výpovědí stejné úrovně.⁶⁵

3.4 PRŮBĚH VÝZKUMU

V první části mého výzkumu jsem si vytvořila on-line dotazník pomocí aplikace MSForms, který se opíral o cíl mého výzkumu a o výzkumné otázky.⁶⁶

Následovalo rozeslání dotazníku mým kolegyním ze zaměstnání. Jelikož jsem osobně znala devět respondentů, a ti ho poté rozeslali dalším známým z jiných škol, návratnost byla 32 % (z rozeslaných 50 dotazníků se mi jich vrátilo 16). Dotazník byl časově omezen na čtyři týdny od prvního odeslání odkazu.

Na základě odpovědí jsem provedla jejich analýzu, grafické znázornění a dále interpretaci výsledků, kde se snažím porozumět jejich výsledkům v kontextu zkoumané problematiky.

⁶⁵ Výzkumné metody byly zpracovány dle knihy VÁŇOVÁ, Hana a SKOPAL, Jiří. *Metodologie a logika výzkumu v hudební pedagogice: (vysokoškolská učebnice)*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 2002. 196 s. ISBN 80-246-0435-3.

⁶⁶ Formulář dotazníku s výzkumnými otázkami je v příloze 1.

3.5 INTERPRETACE VÝSLEDKŮ

1. *Jak často zařazujete do hudební výchovy práci s poslechovými skladbami?*

Odpověď na tuto otázku poskytne informaci o frekvenci, s jakou pedagog zařazuje práci s poslechovými skladbami do výuky. Čím častěji jsou poslechové skladby zařazovány, tím více příležitostí mají žáci rozvíjet svou hudební sluchovou a analytickou schopnost.

Graf č. 1 – Frekvence zařazování poslechových skladeb do hodin HV

Celkově lze říci, že výsledky naznačují různorodost v přístupu pedagogů k zařazování práce s poslechovými skladbami do výuky na 1. stupni ZŠ, přičemž někteří kladou na tuto aktivitu vysoký důraz a jiní ji zařazují méně často. Právě ti ale mohou preferovat jiné metody výuky hudby, nebo mohou být omezeni časovými nebo jinými faktory.

Vlastní doporučení: Vytvoření poslechového plánu, ve kterém si pedagog určí, kdy a jakým způsobem bude poslechové aktivity do hodin zařazovat. Např. každý první pátek v měsíci bude „hudební pátek“, kdy se žáci budou setkávat s hudebními skladateli a jejich skladbami, diskutovat o nich a zapojovat se do všech následných aktivit.

2. Z čeho převážně vybíráte hudební skladby do výuky?

Tato otázka pomáhá pochopit hlavní zdroje, které pedagog využívá při výběru hudebních skladeb pro výuku. Vlastní materiály a přání žáků mohou přispět k jejich většímu zapojení do výuky.

● Z učebnic	10
● Z vlastních materiálů	7
● Dle přání dětí	5
● Jinde (např. internetové zdroje)	7

Graf č. 2 – Výběr skladeb do výuky

Z odpovědí lze zjistit, že pedagogové nejčastěji volí zdroje z učebnic hudební výchovy, dále z vlastních materiálů a internetových zdrojů. Tato variabilita může obohacovat výuku a umožnit lepší přizpůsobení materiálů potřebám konkrétní třídy.

Vlastní doporučení: U žáků 4. a 5. ročníku lze uspořádat společnou schůzku nad plánem hudebních skladeb, které by se zařazovaly do výuky. Žáci by se mohli sami podílet na jeho tvorbě a bylo by to pro ně zcela jistě atraktivní. Neznamená to ale, že by pedagog nesplnil své předem stanovené cíle a plány poslechových činností.

3. Zařazujete v průběhu školního roku poslech hudebních skladeb Wolfganga Amadea Mozarta do výuky? Pokud ano, dle čeho?

Zde je již zaměření na konkrétního skladatele a zjišťuje se, zda pedagogové zařazují do výuky také hudbu Wolfganga Amadea Mozarta a jakým způsobem je vybírána.

● ANO - dle učebnic	7
● ANO - dle vlastního výběru	9
● NE	0

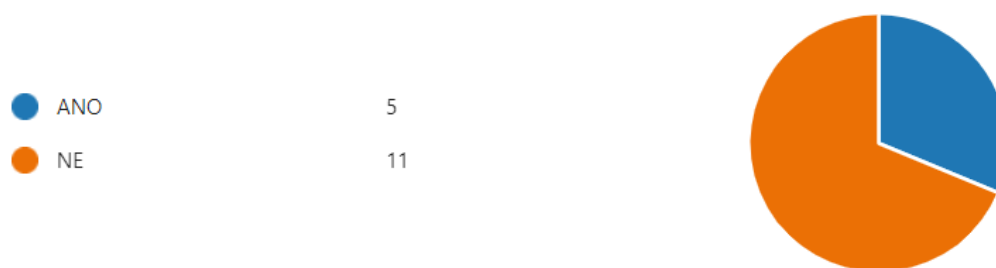

Graf č. 3 – Zařazování poslechových skladeb W. A. Mozarta do hodin HV

Z těchto odpovědí lze vyvodit to, že více než polovina pedagogů, která zařazuje poslechové skladby Wolfganga Amadea Mozarta, volí výběr skladeb dle vlastního výběru, nikoli z učebnic. To znamená, že tito pedagogové si vybírají konkrétní skladby Wolfganga Amadea Mozarta na základě svých vlastních preferencí, znalostí a zkušeností.

4. Preferujete některou z Mozartových poslechových skladeb? Pokud ano, uveďte kterou.

Tento dotaz zjišťuje případnou preferenci učitelky k některé konkrétní skladbě Wolfganga Amadea Mozarta, což může ovlivnit výběr skladeb pro výuku.

Graf č. 4 – Preference Mozartových skladeb

Většina respondentů odpověděla NE, což naznačuje, že nemají žádnou konkrétní preferenci vůči Mozartovým poslechovým skladbám. To může znamenat, že pedagogové buď nepovažují za důležité mít preferenci vůči konkrétním skladbám, nebo že se snaží poskytnout žákům širokou škálu Mozartových děl.

Několik respondentů odpovědělo ANO, což znamená, že mají preferenci k některé konkrétní skladbě. Tento fakt může odrážet osobní zájem pedagogů o konkrétní skladby Wolfganga Amadea Mozarta nebo jejich přesvědčení o vhodnosti dané skladby pro výuku na 1. stupni ZŠ.

Skladby, které pedagogové preferují (někteří napsali více skladeb):

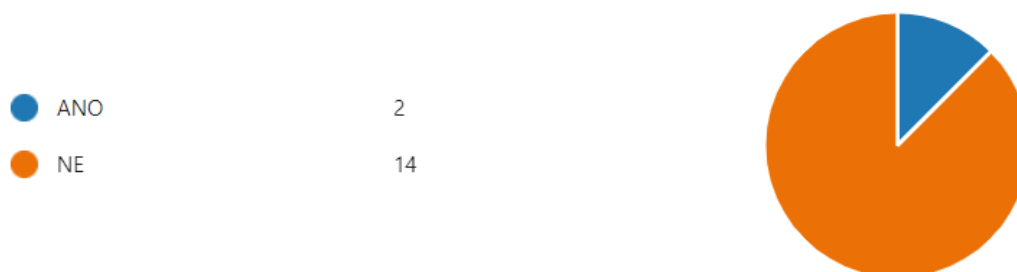
Koncert pro flétnu, harfu a orchestr C dur, K 299	preferuje 1 pedagog
Turecký pochod	preferují 3 pedagogové
Malá noční hudba	preferují 2 pedagogové
Árie královny noci	Preferuje 1 pedagog

Příloha č. 1 – Preference skladeb

Vlastní doporučení: Pedagog by žákům neměl pouštět takové poslechové skladby, které jemu samotnému jsou nepříjemné. Naopak by měl vybírat takové, které jsou vhodné pro věkovou skupinu a zároveň mu umožní sdílet svou vášeň a nadšení pro hudbu s žáky, ať už jsou to skladby s poutavou melodií, rytmickými prvky, nebo hlubokým emocionálním vyzněním.

5. Máte negativní zkušenost s některou skladbou W. A. Mozarta během poslechu ze strany žáků? Pokud ano, napište jakou.

Tato otázka zkoumá, zda se pedagogové setkali s negativními reakcemi žáků při poslechu Mozartových skladeb, což může poskytnout informace o tom, jak jsou tyto skladby vnímány žáky na 1. stupni ZŠ.

Graf č. 5 – Negativní zkušenost se skladbami W. A. Mozarta při poslechu ze strany žáků

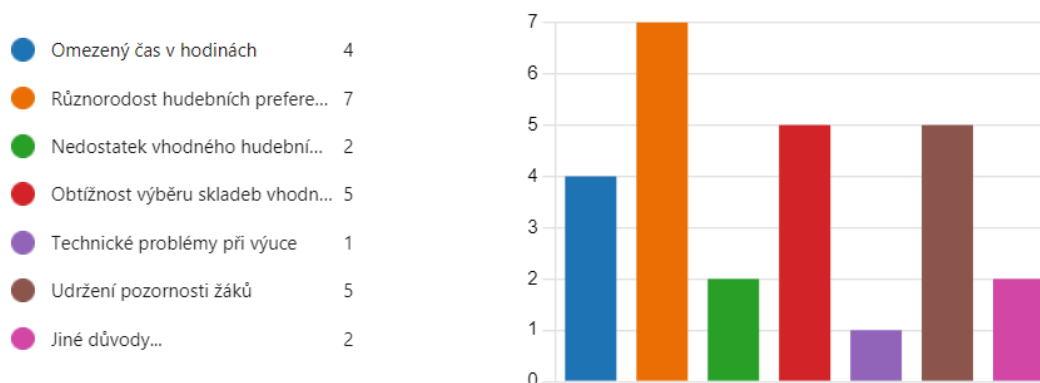
Pouze dvě negativní zkušenosti byly popsány u poslechu skladeb W. A. Mozarta: *U variace C dur K. 265 začala jedna žákyně plakat, protože jí to připomnělo tatínka, který jí zemřel.*

Druhá negativní zkušenost se nevztahuje k žádné konkrétní skladbě: *Ne vždy se daří udržet pozornost žáků, pokud jsou úryvky moc dlouhé a pro žáky nezáživné.*

Z toho lze usuzovat, že skladby W. A. Mozarta jsou i na 1. stupni základní školy přijímány kladně a nevyvolávají u většiny žáků negativní reakce a nepříjemné emoce.

6. Co vám brání zařazovat Mozartovy skladby do výuky?

Tato otázka zjišťuje případné překážky, které mohou pedagogy odradit od zařazování Mozartových skladeb do výuky. Tyto překážky mohou zahrnovat omezený čas, obtížnost výběru vhodných skladeb, technické problémy (které jsou v dnešní době spíše výjimečné) nebo nedostatek zájmu ze strany žáků.

Graf č. 6 – Limity pro poslech Mozartových skladeb

- Nejčastěji byl uveden důvod „Různorodost hudebních preferencí dětí“. Různorodost vkusu a preferencí žáků může být překážkou při zařazování určitých skladeb do výuky, včetně skladeb Mozarta.

- Udržení pozornosti žáků během výuky bylo zmíněno několikrát. Skladby Mozarta, ačkoliv jsou významné, mohou někdy vyžadovat vyšší úroveň koncentrace, což může být pro mladší žáky náročné.
- Obtížnost výběru skladeb vhodných pro daný ročník: Respondenti také uváděli obtížnost při výběru skladeb Mozarta vhodných pro konkrétní věkovou skupinu žáků.
- Omezený čas v hodinách byl také zmíněn jako faktor, který brání zařazování Mozartových skladeb do výuky.
- Dva dotazovaní uvádí nedostatek vhodného hudebního materiálu jako faktor, který brání zařazování Mozartových skladeb do výuky a jiné dále nespecifikované důvody.
- Technické problémy při výuce uvedl pouze jeden pedagog z šestnácti dotazovaných, což lze připsat modernímu vybavení současných škol.

Vlastní doporučení: Aktivní zapojení pedagoga do poslechu společně se žáky. Vhodná je následná diskuze a využití různých forem poslechových aktivit jako například poslechové kvízy, srovnávací poslechy a poslechové mapy. Díky tomu lze udržet pozornost žáků a poskytnout jim různé přístupy k porozumění hudbě.

7. *Můžete se podělit o úspěšné využití mezipředmětových vztahů při realizaci hudby W. A. Mozarta?*

Analýza výsledků otevřené sedmé otázky výzkumu naznačuje, jak pedagogové na 1. stupni ZŠ využívají mezipředmětové vztahy při realizaci hudby W. A. Mozarta. Níže jsou uvedené postřehy a náměty od pedagogů.

Výtvarná výchova a hudební výchova:

- *Kombinace výtvarné výchovy s hudbou například pomocí malování podle poslechu skladby Malá noční hudba. Žáci tak vnímají hudbu a zároveň ji vizualizují pomocí výtvarného vyjádření.*

Český jazyk a hudební výchova:

- *Projekt - překlad operních libret nebo studium dopisů, které Mozart psal. Děti mohou pracovat na jednoduchých překladech nebo rekonstrukcích*

příběhů z Mozartových operních libret, čímž se rozvíjí jejich jazykové dovednosti, a zároveň se dozvídají více o historickém a kulturním kontextu díla. Ve výuce českého jazyka doplňují učitelky informace o W. A. Mozartovi a jeho životě. To pomáhá žákům lépe porozumět historickému a kulturnímu kontextu jeho hudby.

Matematika a hudební výchova:

Matematické aspekty hudby jsou zkoumány prostřednictvím hudby Mozarta.

- *Žáci například počítají noty a jejich délky, což jim umožňuje lépe porozumět rytmu a hudebním strukturám.*

Vlastivěda a hudební výchova:

- *Pedagogové integrují učení o rakouských městech, vztahu k Čechům a dobu, ve které Mozart žil, s výukou hudby. To může zahrnovat například ukázky z filmu Amadeus a diskuse o historickém kontextu Mozartova života a díla.*

Tyto přístupy nám ukazují, jak můžeme propojit různé vyučovací předměty s hudbou Wolfganga Amadea Mozarta. Žákům to umožňuje lépe porozumět učivu, aktivně se zapojit a hravou formou si přiblížit jeho díla a dozvědět se více o jejich významu.

Vlastní doporučení: Na metodickém sdružení s kolegy můžeme sdílet úspěšné zkušenosti s propojením hudby Mozarta s jinými vzdělávacími oblastmi. Každý pedagog může představit svoje doporučení s odkazem na podařenou hodinu. Podělí se s ostatními, jak nejlépe se mu povedlo integrovat hudbu Mozarta do své výuky a jak to ovlivnilo učení a zapojení žáků.

3.6 ZÁVĚR VÝZKUMU

Výsledky dotazníkového šetření ukázaly rozmanité pohledy na začleňování Mozartovy hudby do výuky na 1. stupni základní školy. Z výsledků vyplývá, že přestože všichni dotázaní uvádí zařazování poslechových skladeb do výuky, frekvence a způsoby se liší.

Zároveň se objevují výzvy, jako je nedostatek času, technické problémy nebo omezená nabídka vhodného hudebního materiálu. Postoje pedagogů k začleňování Mozartovy hudby jsou smíšené, někteří vyjadřují pozitivní postoj a jiní zmiňují obavy a překážky. Přesto je patrné, že práce s Mozartovou hudbou může mít pozitivní vliv na hudební vnímání žáků a rozvoj jejich dovedností. Na základě těchto zjištění lze navrhnout opatření, jako je poskytování dalších hudebních materiálů do výuky a podpora při řešení technických problémů. Ta by mohla pomoci pedagogům efektivněji začleňovat Mozartovu hudbu do výuky a maximalizovat vzdělávací přínosy pro žáky. V případě nedostatku času je vhodné propojit hudební výchovu s jinými předměty například formou projektového dne, v našem případě *Den v životě Mozarta* – viz podkapitola 5.3.

4 POSLECH HUDBY VE ŠKOLE

Poslech hudby ve škole by měl naplňovat cíle z *Rámcového vzdělávacího programu*. Každá škola, na které se hudební výchova vyučuje, vychází ze *Školního vzdělávacího programu*. V něm jsou konkrétní výstupy, které by žák měl zvládnout a je v něm obsažen i plán učiva.

Při poslechu hudby bychom se měli držet metod a metodických zásad, které jsou zvolené vhodně pro daný ročník. Každá výuková metoda je individuální a závisí na konkrétních faktorech, jako je struktura skladby, věk žáků, jejich poslechové zkušenosti a způsob, jakým si poslouchané dílo vykládají. Metodika se přizpůsobuje jedinečným podmínkám a potřebám v rámci dané výukové situace. Metodickému postupu předchází *vlastní předběžná příprava pedagoga před poslechem*.⁶⁷ Pedagog by se měl v poslechové skladbě sám orientovat a mít pro žáky připraveny následné aktivity související se skladbou a tématem. Měl by zvolit, jakým způsobem poslech proběhne – zda bude sám skladbu reprodukovat, nebo zda využije záznamu z CD nebo z internetových či jiných zdrojů.

4.1 DOPORUČENÝ POSTUP UČITELE PŘI POSLECHOVÝCH ČINNOSTECH

Zde uvádím stručný metodický postup, který by mohl být pomůckou při poslechových činnostech, zvláště začínajícím učitelům.

1. Motivace

Měla by pomoci k vhodné atmosféře, naladit žáky k poslechu a vzbudit v nich o skladbu zájem. Může proběhnout slovní formou, kdy učitel žákům řekne stručné informace o autorovi, jeho životě a díle, zaměří se na zajímavosti atp. Využít lze také uměleckou kresbu, malbu s podobným námětem, nebo báseň. V praxi se mi osvědčila i myšlenková mapa – k jedno až dvouslovnému výrazu, který je napsán na tabuli, žáci doplňovali první slovo, které je napadne. Dále je dle věku žáků vhodná hra na hádání osobnosti, nebo zpěv *obsahově blízkých písní*.⁶⁸

⁶⁷ SEDLÁK, František a SIEBR, Rudolf. *Didaktika hudební výchovy na prvním stupni základní školy. 1: učebnice pro studenty pedagogických fakult*. 1. vyd. Praha: SPN, 1985. 311 s. Učebnice pro vys. školy. s. 253 – 254.

⁶⁸ Tamtéž, s. 254.

2. Předvedení skladby

Pokud se žáci dostatečně soustředí a je-li ve třídě klid, pustí učitel záznam nebo skladbu reprodukuje pomocí hudebního nástroje. U mladších žáků, kteří by mohli mít problém se soustředěním, je vhodné předem určit nějaký úkol: poznat určité hudební nástroje, u vokálních skladeb lidský hlas, spočítat na prstech počet opakování tématu, sledovat melodii atp. Splnění úkolů si učitel ověřuje až zpětně, nikoliv v průběhu poslechu.⁶⁹

3. Analýza skladby a výklad

Je z hlediska metodiky nejtěžší částí. Pedagogovi by měla rozkrýt, jak žáci skladbu pochopili a citově a esteticky prožili. Odpovědi žáků bývají většinou stručné (líbila/nelíbila se mi), a proto pedagog sleduje reakce žáků i v průběhu poslechu (soustředění, výraz v obličeji, pokyvování hlavou nebo jiné pohyby, opření hlavy apod.).⁷⁰ Žáci jsou seznámeni se strukturou skladby a způsoby, jak jsou hudební prvky organizovány a propojeny. Analyzují formu skladby (např. verše a refrény) a identifikují opakující se motivy. Důraz je kladen na analýzu jednotlivých hudebních prvků, jako jsou melodie, rytmus, tempo, dynamika a harmonie. Žáci se učí rozlišovat mezi různými hudebními nástroji a jejich funkcemi v skladbě.

U poslechových činností lze vzhledem k věku posluchačů využít pouze některé části didaktické analýzy.

Typy analýzy:

1. Historicko-genetická

- kde dílo vzniklo
- kde skladatel psal
- jaké byly okolnosti – například historka nebo zajímavý příběh, který se vznikem díla souvisí

⁶⁹ SEDLÁK, František a SIEBR, Rudolf. *Didaktika hudební výchovy na prvním stupni základní školy. 1: učebnice pro studenty pedagogických fakult.* 1. vyd. Praha: SPN, 1985. 311 s. Učebnice pro vys. školy. s. 254 – 255.

⁷⁰ Tamtéž, s. 254 – 255.

2. Obsahová

- jaký je hudební obsah
- jaké jsou emoce (jak na posluchače hudba působí a co v něm chce vyvolat)
- jaký byl záměr autora

3. Strukturální

- analýza formálních prvků, jako je forma skladby, harmonická struktura, rytmus melodie atd.
- zda se jedná o operu, symfonii apod.

4. Axiologicko – funkční

- hodnota a funkce skladby v různých kontextech
- jakou roli hraje hudba ve společnosti, jak ovlivňuje postoje lidí a jaké hodnoty předává
- cílem je porozumět sociálnímu a kulturnímu významu hudby a jak tyto aspekty mohou být integrovány do výuky hudby⁷¹

4. Opětné přehrání - syntéza skladby

Rozvíjí a zdokonaluje chápání hudební skladby jako jednotného uměleckého celku. K jejímu prohloubení slouží opakování poslechu, díky kterému se posiluje hudební paměť a umocňuje se emocionální prožitek.⁷²

5. Následné aktivity, závěr

Žáci by měli dostat prostor pro vlastní interpretaci skladby a sdílení svých dojmů a názorů. Podporuje se tím jejich kritické myšlení a schopnost vyjadřovat se o hudbě. Po poslechu skladby mohou dle času následovat doplňkové aktivity např. s hudebně výrazovými prostředky formou kvízů apod.

⁷¹ *Poslech hudby*. Online. HAVRÁNKOVÁ, Kateřina. Hudební pedagogika. 2013. Dostupné z: <https://hudebni-pedagogika.webnode.cz/news/poslech-hudby/>. [cit. 2024-04-01].

⁷² SEDLÁK, František a SIEBR, Rudolf. *Didaktika hudební výchovy na prvním stupni základní školy. 1: učebnice pro studenty pedagogických fakult*. 1. vyd. Praha: SPN, 1985. 311 s. Učebnice pro vys. školy. s. 255.

Ke skladbám se vracíme průběžně během celého roku. Zařazujeme je buď jako tematické celky, které mohou být zároveň i přípravou pro hudební koncerty a besídky dětí, nebo skladby jednoho autora lze spojit v celek.⁷³

4.2 HUDEBNĚ VYJADŘOVACÍ PROSTŘEDKY

Při poslechu hudby se žák má především učit rozumět řeči hudby, tj. chápat funkci a význam hudebně vyjadřovacích prostředků. Na ty se mohou zaměřit během průpravných cvičení, buď podle zadání, nebo prostřednictvím vlastní kreativity. Žáci například zpívají vybrané motivy a jednoduchá témata, mění je nebo vytvářejí nové melodie ve formě písně. Pracují s rytmickými figurami skladby, které procvičují pomocí rytmických nástrojů nebo hrou na tělo.

Při tvořivých aktivitách mohou převést básnický text do hudební podoby a doplnit ho instrumentálním doprovodem. Inspirujeme je také mimohudebními tématy pomocí dramatických prvků nebo propojením s výtvarnými a pohybovými prvky.

Před samotným poslechem vokálních skladeb se lze zaměřit na vztah mezi textem a melodií. Žáci mohou vytvořit krátký příběh spojený s tématem skladby, vytvořit melodii a jednoduchý doprovod.⁷⁴

Mezi hlavní hudebně vyjadřovací prostředky patří melodie, rytmus, tempo, dynamika a harmonie. Jednotlivé činnosti na dané hudebně vyjadřovací prostředky je třeba v hodinách hudební výchovy vhodně zařazovat a aktivně s nimi s žáky pracovat.

Příklady didaktických her z metodické příručky J. Budíka⁷⁵, které rozvíjejí všechny hudební schopnosti dítěte:

- *Poznáme je podle hlasu*

Žáci rozlišují a napodobují hlasy zvířat.

- *Hra na ozvěnu*

Žáci napodobují zpěvem, hrou na nástroje či na tělo melodii, kterou slyšeli.

⁷³ SEDLÁK, František a SIEBR, Rudolf. *Didaktika hudební výchovy na prvním stupni základní školy. 1: učebnice pro studenty pedagogických fakult.* 1. vyd. Praha: SPN, 1985. 311 s. Učebnice pro vys. školy. s. 255.

⁷⁴ POLEDŇÁK, Ivan a kol. *Poslech hudby: průvodní text ke gramofonovým deskám pro hudební výchovu v 1.-5. ročníku základní devítileté školy.* 3., rozš. a opr. vyd. Praha: Supraphon, 1971. 240 s., s.11 – 17.

⁷⁵ BUDÍK, Jan a HURNÍK, Ilja. *Hudební výchova: pro 1. ročník základní školy.* 1. vyd. Praha: SPN, 1984. 165 s. Metodické příručky pro základní školu.

- *Hra na otázku a odpověď*
Melodizace a rytmizace otázek a odpovědí, zpívaný dialog mezi pedagogem a žáky na libovolná témata.
- *Hra na ukončování melodie*
Žáci dokončují melodii, popěvek, úryvek zahrany nebo zazpívaný vyučujícím dle své hudební fantazie.
- *Hra na muzikanty*
Žák předvádí hru na nástroj i s hlasovým projevem (*šrum, tydli fidli, tram tarará, dudli dům*, apod.) a ostatní hádají název nástroje.
- *Hra na štafetu*
Žáci ve skupinách se plynule střídají ve zpěvu úseků písně dle pokynů učitele
- *Hra na ztracenou melodii*
Všichni společně zpívají známou píseň. Na pokyn pedagoga děti pokračují ve zpěvu jen ve vnitřní představě, podle taktování učitele. Na další pokyn pokračují opět nahlas.⁷⁶

Shrnutí

Poslechové činnosti v hodinách hudební výchovy jsou nenahraditelným prvkem, protože představují základní kámen pro rozvoj hudebního vnímání žáků. Zároveň poslech hudby poskytuje žákům prostor pro emocionální prožitek a vyjádření. Hudba může vyvolávat různé pocity a poslechové činnosti umožňují dětem tyto emoce prožívat a sdílet s ostatními. To vytváří prostředí pro rozvoj jejich schopnosti vyjadřovat se hudbou a porozumět jejímu významu a síle. Žákům poskytují možnost objevovat různé druhy hudby, rozvíjet své hudební schopnosti a budovat si vlastní vztah k hudbě.

⁷⁶BUDÍK, Jan a HURNÍK, Ilja. *Hudební výchova: pro 1. ročník základní školy*. 1. vyd. Praha: SPN, 1984. 165 s. Metodické příručky pro základní školu.

5 POSLECHOVÉ SKLADBY V UČEBNÍCÍCH HUDEBNÍ VÝCHOVY PRO 1. STUPEŇ ZŠ

V této kapitole se zabývám učebnicemi hudební výchovy pro 3. – 5. ročník 1. stupně základní školy, se kterými jsem se během praxe setkala a blíže seznámila. Jedná se o učebnice od vydavatelství SPN a Taktik, které jsou ve škole, kde působím, pedagogy velmi oblíbené. Vyberu z nich Mozartova díla vhodná pro výuku hudební výchovy na 1. stupni základní školy, která následně zpracuji jako didaktické přípravy k výuce. Součástí je stručná charakteristika a struktura vybraných skladeb.

5.1 UČEBNICE HUDEBNÍ VÝCHOVY PRO 3. – 5. ROČNÍK

Nakladatelství SPN

Autoři: Marie Lišková a Lukáš Hurník⁷⁷

Všechny kapitoly jsou tematicky řazeny do tzv. *setkání*. U každého setkání je motivační úvod, který žáky naladí na aktuální téma. U jednotlivých kapitol je jedna nebo více písní, které se žáci naučí. U písní je notový záznam, akordy a text. Dále je v knize propojena hudební teorie s praktickými činnostmi. Ke každé z poslechové činnosti, kterých je v každé učebnici více než 20, patří i CD disk.

Učebnice se snaží o opakování učiva i z předchozích ročníků, včetně hudebních ukázek. Není zde určena přesná časová dotace pro jednotlivá *setkání*, učitel by měl pracovat tak, aby respektoval hudební vyspělost dětí a individualitu třídy. Každá učebnice obsahuje abecední seznam písní, seznam poslechové skladeb a pro 5. ročník je navíc rozšířena o názvy uměleckých směrů v evropské hudbě od 17. století, kde jsou uvedena jména, národnosti a roky, kdy žili známí hudební skladatelé. Na závěr knihy je i slovníček hudebních pojmů, které by žáci 5. ročníku měli již znát.

K učebnicím jsou vydané metodické příručky od Marie Liškové. Jsou opravdově cenným pomocníkem, zvláště pro začínající pedagogy. V každé kapitole je podrobný popis práce s písní, např. jak přesně provádět s žáky dechová cvičení, organizace při zpěvu apod.

⁷⁷ LIŠKOVÁ, Marie a HURNÍK, Lukáš. *Hudební výchova pro 3. ročník základní školy*. 1. vyd. Praha: SPN, 1998. 111 s. ISBN 80-7235-027-7.

LIŠKOVÁ, Marie a HURNÍK, Lukáš. *Hudební výchova pro 4. ročník základní školy: učebnice zpracovaná podle osnov vzdělávacího programu Základní škola*. 1. vyd. Praha: SPN - pedagogické nakladatelství, 1998. 103 s. ISBN 80-7235-045-5.

LIŠKOVÁ, Marie. *Hudební výchova pro 5. ročník základní školy*. 2. vydání. Praha: SPN - pedagogické nakladatelství, akciová společnost, 2005. 135 stran. ISBN 80-7235-295-4.

Dále je zde přehledně popsána hudební teorie a práce s poslechem. U některých skladeb je zde úryvek textu, stručný popis autora, hudební skupiny a děj skladby. Je zde nespočet her a návrhů na aktivity do hodin hudební výchovy.

Výše uvedené učebnice a metodické příručky jsou pedagogům k dispozici téměř 30 let a dle mého názoru jsou stále velmi cenným pomocníkem a průvodcem pro žáky i pedagogy hudební výchovy. Jejich přehledné zpracování poskytuje podporu pedagogům a zároveň mnoho nápadů na efektivní vedení hodin hudební výchovy.⁷⁸

5.2 SKLADBY W. A. MOZARTA V UČEBNICÍCH HUDEBNÍ VÝCHOVY SPN

U vybraných skladeb stručně popisují úkoly žáků, které plní při poslechových činnostech, a následně charakterizují vybrané ukázky.

3. ročník - *Kouzelná flétna, árie Papagena*

Žáci během poslechových činností plní následující úkoly:

- Plně se soustředit na poslech
- Doprovod zvonkohry dirigováním
- Určit, zda nejdříve zazněla melodie sestupná a vzestupná nebo vzestupná a pak sestupná

Skladba je jednou z posledních Mozartových děl. Není pouhou pohádkovou operou, ale obsahuje filosofické myšlenky. Stala se nejslavnějším příkladem tohoto oblíbeného žánru nejen kvůli pohádkovému příběhu, ale také díky narážkám na tajemné symboly zednářství.⁷⁹ Odehrává se zde příběh prince, zvaného Tamino, který pomocí kouzelné

⁷⁸LIŠKOVÁ, Marie. *Metodická příručka k učebnici Hudební výchova pro 3. ročník základní školy*. 1. vyd. Praha: SPN - pedagogické nakladatelství, 1999. 88 s. ISBN 80-7235-092-7.

LIŠKOVÁ, Marie. *Metodická příručka k učebnici Hudební výchova pro 4. ročník základní školy*. 1. vyd. Praha: SPN - pedagogické nakladatelství, 2000. 87 s. ISBN 80-7235-113-3.

LIŠKOVÁ, Marie. *Metodická příručka k učebnici Hudební výchova pro 5. ročník základní školy*. 1. vyd. Praha: SPN - pedagogické nakladatelství, 2000. 88 s. ISBN 80-7235-127-3.

⁷⁹Zednářství je uzavřenou, celosvětovou společností mužů, kteří vyznávají svobodu, toleranci, osobní čest, laskavost a ušlechtilost. Toto hnutí vzniklo počátkem 18. století v Anglii, ale jeho původ je ve středověkém sdružení kameníků, odkud také pocházejí mnohé zednářské symboly. Zednářské učení vyzývá ke sjednocení lidí na základě bratrské lásky, rovnosti, věrnosti a vzájemné pomoci.

flétny a svého komického druha Papagena, hledá cestu k princezně Pamině, dceři Královny noci. Díky Mozartově úchvatné hudbě dokáže působit na city každého diváka. Po své vídeňské premiéře našla cestu do Prahy a již o rok později byla poprvé uvedena v budově dnešního Stavovského divadla, a to dne 25. října 1792.⁸⁰

Hudební ukázka se odehrává v druhém dějství opery, kdy je Papageno podroben zkouškám. *Árie Papagena* je svěží, veselá a humorná. Papageno zpívá o svém přání najít ideální dívku. Hlavním rysem této árie je lehká a příjemná melodie, která je snadno zapamatovatelná a přímočará. Mozart využívá jednoduché, ale účinné hudební motivy, které podporují humorný a hravý charakter Papagenova vyprávění. Árie je v živém tempu a rytmus je plný energie a dynamiky, což odráží Papagenovu radostnou náladu a nadšení z hledání lásky. Zpěv je doprovázen orchestrálním souborem, který dodává árii barvu a atmosféru.⁸¹

4. ročník - Variace na francouzskou lidovou píseň C dur K. 265

Žáci během poslechových činností plní následující úkoly:

- Spočítat, kolikrát v ukázce slyší hlavní téma
- Zahrát skladbu pomocí Orffových hudebních nástrojů
- Zpěv písně doprovázený hrou na tělo
- Zpěv kánonu písně

Skladba začíná představením hlavního hudebního tématu, které je založeno na lidové písni *Tři slípky*. Následují různé variace tohoto tématu, kde Mozart experimentuje s různými hudebními technikami a styly. Každá variace přináší nové harmonické, melodické a rytmické prvky, které obohacují původní téma. Mezi jednotlivými variacemi mohou být vloženy krátké pasáže nebo úseky, které kontrastují s hlavním tématem. Tyto pasáže mohou sloužit k odlehčení nebo ke zvýraznění dramatických momentů skladby.

⁸⁰ *Kouzelná flétna (Die Zauberflöte)*. Online. Národní divadlo. 2015, 2023. Dostupné z: <https://www.narodni-divadlo.cz/cs/predstaveni/die-zauberflote-kouzelnafletna-1520139>. [cit. 2024-04-05].

⁸¹ LIŠKOVÁ, Marie a HURNÍK, Lukáš. *Hudební výchova pro 3. ročník základní školy*. 1. vyd. Praha: SPN, 1998. 111 s. ISBN 80-7235-027-7.

LIŠKOVÁ, Marie. *Metodická příručka k učebnici Hudební výchova pro 3. ročník základní školy*. 1. vyd. Praha: SPN - pedagogické nakladatelství, 1999. 88 s. ISBN 80-7235-092-7.

Skladba dosahuje vrcholu v posledních variacích, kde může být téma prezentováno v nejvíce bohaté a rozvinuté formě. Závěr pak uzavírá skladbu a přináší dojem uzavřenosti a vyvrcholení.

Celkově je struktura dynamická a proměnlivá, přičemž každá variace přináší nové interpretace základního hudebního tématu. Tímto způsobem Mozart prokazuje svou mistrovskou schopnost manipulace s hudebním materiálem a tvorbu zajímavé a poutavé skladby.⁸²

5. ročník - *Don Giovanni, Fin ch'han dal vino (Až rudé víno zbarví jim tváře)*

Žáci během poslechových činností plní následující úkoly:

- Seznámení s operou
- Rozpoznat dynamiku, melodii a rytmus

- *Don Giovanni, Menuet z 1. dějství*

Žáci během poslechových činností plní následující úkoly:

- Při poslechu sledovat pravidelnou dvoudílnou formu tance
- Při opakovaném poslechu taktovat
- Zatančit menuet⁸³

Svůdník žen don Giovanni je bohatý šlechtic, který se chová velmi špatně. Stále loví ženy a nechová se hezky. Jeho kamarád Leporello mu slouží jako sluha a vede si seznam všech žen, které don Giovanni okouzlil. Opera začíná tím, že don Giovanni začne

⁸² LIŠKOVÁ, Marie a HURNÍK, Lukáš. *Hudební výchova pro 4. ročník základní školy: učebnice zpracovaná podle osnov vzdělávacího programu Základní škola*. 1. vyd. Praha: SPN - pedagogické nakladatelství, 1998. 103 s. ISBN 80-7235-045-5.

LIŠKOVÁ, Marie. *Metodická příručka k učebnici Hudební výchova pro 4. ročník základní školy*. 1. vyd. Praha: SPN - pedagogické nakladatelství, 2000. 87 s. ISBN 80-7235-113-3.

⁸³ LIŠKOVÁ, Marie. *Hudební výchova pro 5. ročník základní školy*. 2. vydání. Praha: SPN - pedagogické nakladatelství, akciová společnost, 2005. 135 stran. ISBN 80-7235-295-4.

LIŠKOVÁ, Marie. *Metodická příručka k učebnici Hudební výchova pro 5. ročník základní školy*. 1. vyd. Praha: SPN - pedagogické nakladatelství, 2000. 88 s. ISBN 80-7235-127-3.

pronásledovat donnu Annu, která ho odmítne a on zabije jejího otce. Donna Anna je naštvaná a chce se mu pomstít.

Mezitím se objeví další postavy, jako je donna Elvíra, která byla kdysi don Giovannim opuštěna a teď ho chce přimět, aby se k ní vrátil. Také se objeví mladý pár, Zerlína a Masetto, kteří chystají svatbu. Don Giovanni pokračuje ve svých neřestech a snaží se získat srdce Zerlíny, což způsobuje problémy mezi ním a Masettem. Postupem času se zdá, že hlavního padoucha všechny jeho zločiny dostihnou. Donna Anna a donna Elvíra se spojí s ostatními postavami, aby don Giovanniho zastavili.

V závěrečné scéně se objevuje duch, který varuje don Giovanniho před jeho budoucností a nakonec ho vyzve na souboj. Don Giovanni odmítne pokoru a nechce se vzdát, což vede k jeho tragickému konci. Duch mrtvého otce donny Anny pak strhne duši don Giovanniho do pekla.⁸⁴

5.3 HRAVÁ HUDEBNÍ VÝCHOVA – PRACOVNÍ SEŠIT PRO 3. – 5. ROČNÍK

Vydavatelství Taktik

Publikace jsou rozděleny dle ročníků do 8, 10 a 12 tematických celků, které jsou detailněji zpracovány do výukových lekcí včetně návrhu počtu vyučovacích hodin. V každé lekci jsou zastoupeny mezipředmětové vztahy hudební výchovy s některým z těchto předmětů: český jazyk, prvouka, matematika, výtvarná výchovy, pracovní činnosti, tělesná a dramatická výchova a anglický jazyk. Žáky zde čekají interaktivní úkoly, doplňovací cvičení, notové záznamy písní a na závěr každé kapitoly sebehodnocení. Pracovní sešity jsou pro žáky vhodně ilustrované, vzhledem k rozmanitosti úkolů jsou pro ně atraktivní výukovou pomůckou.

Ke každému pracovnímu sešitu je metodická příručka pro vyučující hudební výchovy. Ta obsahuje přesné kopie stran pracovního sešitu a dále jsou zde detailně popsány jednotlivé výukové jednotky včetně učebních postupů.

Na začátku každé hodiny je uveden příklad *hudebního pozdravu*. Součástí je krátká motivace. Dále příručka popisuje *hlasovou a pěveckou výchovu – rozezpívání*. Dechová

⁸⁴ Jelikož v učebnici ani v metodice není stručný děj, využila jsem následující publikaci: MARKOVÁ-KRYSTLÍKOVÁ, Jiřina a NOVOTNÁ, Anna. *Opera nás baví: [první kniha o opeře pro děti i rodiče]*. Vyd. 1. Praha: Práh, 2005. 155 s. ISBN 80-7252-121-7.

cvičení, obličejová gymnastika, navození hlavového tónu a artikulační cvičení jsou skvěle popsána do jednotlivých bodů tak, že nenásilnou formou vedou ke správnému provedení. Následuje *opakování písní z minulých hodin* a vhodná motivace k nové tzv. *hlavní písni*. V zápatí stránky jsou QR kódy, které umožní přehrání hudby např. k artikulačnímu cvičení, dále je zde celá píseň a pak pouze hudební podklad k písni určený ke zpěvu žáků.

Dalším bodem je *naukový jev a percepční činnosti*, kdy poslechové činnosti mají žáky vést k aktivnímu vnímání hudby. *Deklamace textu* s pohybovým vyjádřením, vytleskáváním apod. žáky opět aktivizuje. V poslední fázi hodiny probíhá *relaxace, opakování známých písní, shrnutí a reflexe hodiny a hudební rozloučení*.

V příručkách je nabídnuto mnoho aktivit a činností, ze kterých si pedagog může vybrat jen některé. Vzhledem k časové dotaci hodin hudební výchovy nelze stihnout z metodiky vše, ale je vhodné dodržovat hudebně naukové učivo, které na sebe v jednotlivých tématech navazuje.

Pracovní sešity a metodické příručky od vydavatelství Taktik představují pro mě jako učitelku hudební výchovy na 1. stupni základní školy velký přínos a cenný zdroj pro efektivní výuku. Velkým pozitivem je jejich strukturovanost a systematický přístup k výuce. Sešity jsou pečlivě rozděleny do tematických celků, které odpovídají věkovým potřebám žáků, a obsahují širokou škálu aktivit a cvičení, a tak do hodin hudební výchovy přináší bohatý a inspirativní materiál, který podporuje rozvoj hudebního vnímání, dovedností a porozumění u žáků velmi zábavnou formou.

Dalším významným prvkem je také propojení s jinými předměty a oblastmi vzdělávání, což umožňuje integraci hudební výchovy do širšího kontextu vzdělávacího procesu a podporuje tak komplexní rozvoj žáků. Dále ocením vhodné ilustrování sešitů a jejich uživatelsky přívětivý design, který je přitažlivý pro žáky a motivuje je k aktivní účasti ve výuce.

Celkově považuji pracovní sešity hudební výchovy od vydavatelství Taktik za skvělou učební pomůcku, ve které se lze lehce zorientovat a díky které dokáže pedagog intuitivně a profesionálně vést hodiny hudební výchovy.

5.4 SKLADBY W. A. MOZARTA V PRACOVNÍCH SEŠITECH HUDEBNÍ VÝCHOVY TACTIK

U vybraných skladeb stručně popisují úkoly žáků, které plní při poslechových činnostech, a následně charakterizují vybrané ukázky.

3. ročník - *Malá noční hudba – 3. věta Menuet*

Žáci během poslechových činností plní následující úkoly:

- Po prvním nepřerušovaném poslechu diskuze o hudebních nástrojích, které v ukázce hrály
- Pojem smyčcový kvartet - vysvětlení rozdílu mezi houslemi a violou a violoncellem
- Četba textu o W. A. Mozartovi v učebnici
- Při opakovaném poslechu zaměření na tempo a dynamiku skladby – vyjádření dynamických rozdílů pohybem – hlasitá část = výpon na špičky, tišší část = dřep + využití didaktických kartiček FORTE/PIANO, které zvedají nad hlavou

4. ročník - *Malá noční hudba – 1. věta Allegro*

Žáci během poslechových činností plní následující úkoly:

- Po ukázce žáci napíší do slunečních paprsků v pracovním sešitě 3 slova (podstatná jména, přídavná jména nebo slovesa), která je v souvislosti s poslechem napadnou. Obraz slunce je záměrně zvolen proto, že W. A. Mozart byl nazýván Sluncem, jelikož jeho hudba je většinou radostná a přináší dobrou náladu.
- Sdílení se spolužáky
- Po opakovaném poslechu a na základě sdílených podnětů od ostatních, doplní další 3 slova
- Hrají na tělo dle předlohy (tleskání, pleskání a dupání)
- Hra šibenice – názvy oper W. A. Mozarta

Malá noční hudba, skladba napsaná na objednávku, začíná výrazným úvodem, kde se hlavní melodie představí houslemi. Tato část je plná energie a dramatického napětí, které připravuje posluchače na to, co přijde. Druhá část je pomalejší, plná emotivního výrazu. Hudba je zde melancholická. Třetí část – *Menuet*, je veselá a hravá. Taneční menuet přináší do skladby lehkost a elegantní atmosféru. Skladba končí rychlou částí, kde se opakuje hlavní melodie a orchestr hraje plnou silou, což skladbu uzavírá ve výrazném a triumfálním duchu.

5. ročník – Německý tanec č. 3, K. 605

Žáci během poslechových činností plní následující úkoly:

- Pokusí se určit, který dopravní prostředek je ve skladbě zachycen (saně jedoucí krásnou zimní krajinou)
- Při opakovaném poslechu kroužkují v pracovním sešitě charakter hudby (klidná, divoká, smuteční, žertovná, barevná, šedivá, pochodová, veselá, strašidelná, sváteční, kolébající, unavená)
- Diskuze po ukázce o výběru přídavných jmen
- Připomenutí hudebních nástrojů z ukázky, které žáci znají: tympány, první a druhé housle, violoncella, kontrabasy, pikola, příčná flétna, lesní roh, trubka, fagot
- Pantomimicky předvést hru na hudební nástroje
- Při opětovné práci s poslechem pohybově improvizovat – vytvořit se spolužáky jednoduchou taneční choreografií

Pro vídeňské karnevaly napsal W. A. Mozart tři německé tance. Jedním z nich byl i *tanec č. 3, K. 605*. Tento tanec je psán ve $\frac{3}{4}$ taktu, což bylo pro tuto dobu celkem typické. Jeho melodie jsou výrazné a líbivé, často na opakujících se motivických vzorcích, které dodávají hudbě jednotnost a strukturu. Výraznou roli zde hrají dřevěné dechové nástroje flétny a hoboje a smyčcové nástroje jako jsou housle a violy přidávají bohatství a plnost zvuku, zatímco basové nástroje poskytují pevné harmonické základy.

5.5 SHRNU TÍ

Učebnice hudební výchovy pro 3. - 5. ročník základní školy od nakladatelství SPN a Taktik jsou ceněnými materiály, které nabízejí učitelům a žákům velmi kvalitní zdroje pro výuku hudby. Kombinace obou učebnic může poskytnout komplexní a vyvážený přístup v hodinách hudební výchovy, který spojuje různé přístupy a metody.

Učebnice od nakladatelství SPN se vyznačují svou dlouhou tradicí a pečlivě promyšleným obsahem. Tyto knihy obsahují bohaté pedagogické materiály, které podporují interaktivní a kreativní výuku hudby. Mnoho mých kolegů oceňuje systematický přístup SPN k výuce hudební teorie, notace a poslechu, který umožňuje žákům postupovat od základních do pokročilých dovedností.

Na druhé straně pracovní sešity od nakladatelství Taktik se často vyznačují inovativními metodami a moderním přístupem k výuce hudby. Tyto materiály často zahrnují aktivní a praktické cvičení, které podporují zapojení žáků a rozvoj jejich hudebních dovedností. Učebnice Taktik mohou být atraktivní pro učitele, kteří hledají moderní a dynamické přístupy k výuce hudby, které reflektují současné trendy a potřeby žáků.

Za sebe mohu říci, že kombinace obou učebnic může poskytnout výhody obou přístupů. Učitelé si z nich bohatě vyberou takové metody a postupy, které vyhovují jim a zároveň i žákům. Jelikož každá třída je individuální a jedinečná, v každé učím trochu jinak a využívám obě výše zmíněné publikace.

6 PRÁCE S VYBRANÝMI SKLADBAMI V HODINÁCH HUDEBNÍ VÝCHOVY

V této kapitole jsem se zaměřila na zpracování příprav do vyučovacích hodin. Využila jsem poslechové skladby z učebnic hudební výchovy a zároveň jsem žákům hravou formou rozšířila povědomí o tvorbě a životě Wolfganga Amadea Mozarta.

6.1 PRÁCE S VARIACEMI C DUR K. 265, LIDOVOU PÍSNÍ Z FRANCIE „TŘI SLÍPKY“

Ročník: 3.

Časová dotace jednotky: 1 vyučovací hodina

Pomůcky: Klávesy, interaktivní tabule, boomwhackery, papír, psací potřeby, text písně

Motivace: Hádání osobnosti

Cíle:

- Žák se seznámí s hudebním skladatelem W. A. Mozartem a jeho tvorbou
- Žák aktivně doprovází zpěv písně hrou na boomwhackery
- Žák vykonává poslechové aktivity

Průběh výuky:

Aktivita č. 1

Mezipředmětové vztahy (Český jazyk - čtení s porozuměním)

Žáci si vylosují lístečky, na kterých bude napsán stručný životopis známého hudebního skladatele. Jejich úkolem je přečíst věty tak, jak jsou očíslovány. Následně ve skupinkách po 3 – 4 žácích se pokusí napsat, o jakého skladatele se jedná. Každá skupinka má svého mluvčího, který řekne ostatním, na čem se dohodli.

Aktivita č. 2

Žáci ve skupinkách, během předem stanoveného času, napíší vše, co si o Wolfgangu Amadeu Mozartovi zapamatovali. Učitelka postupně vyzve všechny skupiny, které prezentují své nápady a společně ověřují správnost sdělení.

Aktivita č. 3

Seznámení s písní *Tři slípky*.

1. Učitelka zahraje píseň na klávesy a rytmicky a intonačně správně píseň zazpívá
2. Společné čtení textu písně.
3. Následuje společný zpěv písně.
4. Úkol pro žáky: Učitelka jim sděluje, že se jí pomíchaly boomwhackery. Úmyslně dává žákům více kusů nástrojů a skupinka, která měla nejvíce správných odpovědí v předchozí aktivitě je vyzvána, aby pomohla nástroje správně seřadit, pojmenovat dle příslušných tónů a vybrat ty, které budou na zahrání písně potřeba. Učitelka na interaktivní tabuli sdílí text písně s vyznačenými barevnými puntíky pro jednotlivé tóny. Vysvětlí si s dětmi, proč je každý nástroj jinak dlouhý, žáci si vyzkouší úchop i úder tak, aby zvuk byl správný (netlumit rukávy od oblečení apod.).
5. Doprovod písně *Tři slípky*: Na boomwhackery hraje vždy jedna skupinka žáků. Ostatní žáci po řadách doprovázejí píseň tleskáním, pleskáním a dupáním. Takto se postupně vystřídají všichni žáci při hře na boomwhackery i ve hře na tělo.

Aktivita č. 4

Mezipředmětové vztahy (Matematika – matematické představy)

Učitelka žákům klade otázky a oni pomocí pěsti a prstů ukazují odpovědi.

- ❖ Kolik slípek má za sebou první slípka?
- ❖ Kolik slípek má před sebou první slípka?
- ❖ Kolik slípek má za sebou druhá slípka?
- ❖ Kolik slípek má před sebou druhá slípka?
- ❖ Kolik slípek má za sebou třetí slípka?
- ❖ Kolik slípek má před sebou třetí slípka?

Aktivita č. 5

Motivace: Nikde na světě neexistují dva úplně stejní lidé. Dokonce ani dvojčata nejsou identická, ale jsou si velmi podobná. Různé shody a podobnosti najdeme v mnoha oborech, například v gastronomii. Také hudba má své jisté podobnosti, které bychom odborně mohli nazvat *variace*. Variace je tedy obměňování hlavní myšlenky, do které pak vkládá i jiné melodie, může měnit rytmus, tempo, barvu atd.⁸⁵ Na závěr se také může stát, že původní téma nemusíme vůbec poznat.

Poslech skladby: Hudební ukázkou si žáci poslechnou do času 4:25. Mají za úkol poznat, kolikrát se zde opakovala známá melodie.

https://www.youtube.com/watch?v=xyhxeo6zLAM&list=RDxyhxeo6zLAM&start_radio=1

Aktivita po poslechu + opakovaná část poslechu

- **Porovnání s originálem**

Po poslechu následuje diskuze o hlavních motivech a melodiích. Kolikrát slyšeli hlavní myšlenku v ukázce. Žáci se zaměří na to, co se jim líbí na této skladbě.

- **Mimika a gesta**

Žáci se pokusí vyjádřit různé aspekty skladby pomocí své mimiky a gest. Mohou ztvárnit veselou, smutnou, rychlou nebo pomalou náladu skladby.

- **Vizuální interpretace**

Žáci se pokusí představit si, jaké obrazy nebo scény by mohly odpovídat variacím. Vytvoří jednoduché kresby nebo malby zobrazující vyjádření jejich interpretace variací. Následně mohou výtvarně vyjádřit vlastní emoce z poslechu.

⁸⁵ LIŠKOVÁ, Marie a HURNÍK, Lukáš. *Hudební výchova pro 4. ročník základní školy: učebnice zpracovaná podle osnov vzdělávacího programu Základní škola*. 1. vyd. Praha: SPN - pedagogické nakladatelství, 1998. 103 s. ISBN 80-7235-027-7. s. 37.

Závěrečná reflexe:

Učitel se ptá žáků, zda znají tuto melodii a kde se s ní již mohli setkat?

(„*Twinkle little star*“ – ukolébavka, „*A, B, C, D*“ – anglická verze písně pro snadné zapamatování abecedy).

Na závěr činností žáci vedou diskuzi o pocitech a dojmech z dnešního dne a následně kreslí vlastního smajlíka na tabuli.

1. Byl jsem hudební g é n í us	2. Narodil jsem se 27. ledna 1756 v Salcburku
3. M ů j otec se jmenoval Leopold a byl hudebn í skladatel	4. Již ve čtyřech letech m ě otec u č il skladby na klav í r, kter é jsem bezchybn ě zahr á l
5. Jezdil jsem koncertovat i se svou sestrou Annou Mari í	6. Hr á l jsem i pro C í sa ř e Františka I. A Marii Terezii
7. V 11 letech jsem onemocn ě l neštovicemi a na č as oslepl	8. Napsal jsem v íc e ne ž 600 skladeb
9. Jedno z m ý ch nejzn ám ějších d ě l je <i>Malá noční hudba</i>	10. Napsal jsem mimo jin é i tyto skv ě l é opery: <i>Figarova svatba</i> a <i>Kouzelná flétna</i>
11. Koncertoval jsem nap ř íklad v Rakousku, N ě mecku, Francii, It á lii a v mnoha dal š ích evropsk ý ch zem í ch	12. Moje opera <i>Don Juan</i> (čti Don Chuan) byla prohl á šena za operu oper
13. Skladbu ze Sixtinsk é kaple jsem po dvoj í m poslechu dok á zal napsat z pam ě ti	14. 11. ledna 1787 jsem nav š t í vil Prahu a zamiloval si j í
15. Bydlel jsem na Sm í chov ě ve vile na Bertramce	16. Řekl jsem v ý rok, kter ý se pozd ě ji stal zn ám ým: <i>Moji pražané mi rozumějí</i>
17. M ě l jsem absolutn í hudebn í sluch	18. Se svou manželkou Konstance jsem m ě l 6 d ě t í , ale bohu ž el p ř e ž ily jen d vě
19. Neum ě l jsem d ob ře hospoda ř it s pen ě zi a č asto si musel p ů jčovat	20. Um ě l jsem hr á t na 8 hudebn í ch n á stroj ů
21. Moje posledn í práce byla na d í le <i>Rekvie</i> m, kter é jsem nestihl dokon č it.	22. V m é d ob ě neexistovala antibiotika, a tak jsem se ze sv é nemoci nemohl vyl é čit.
23. Zem ř el jsem 5. prosince 1791 ve V í dni, bylo mi pouh ý ch 35 let	

Tři slípky

1 C 2 F C G⁷ C G⁷ C

Když tři slíp-ky ze vsi jdou, prv-ní má dvě za se-bou.

C G C G C G C G

Dru-há těs-ně za ní fa-pe, tře-tí vždyc-ky vza-du šla-pe.

C F C G⁷ C G⁷ C

Když tři slíp-ky ze vsi jdou, prv-ní má dvě za se-bou.

Obrázek 1 – Text a notové zpracování písně Tři slípky - k aktivitě č. 3

Tři slípky

1 C 2 F C G⁷ C G⁷ C

Když tři slíp-ky ze vsi jdou, prv-ní má dvě za se-bou.

Dru-há těs-ně za ní fa-pe, tře-tí vždyc-ky vza-du šla-pe.

Když tři slíp-ky ze vsi jdou, prv-ní má dvě za se-bou.

Obrázek 2 – Příprava ke hře na boomwhackery - k aktivitě č.3

Obrázek 3 - Fotografie z průběhu skupinové práce

Obrázek 4 - Fotografie z průběhu skupinové práce

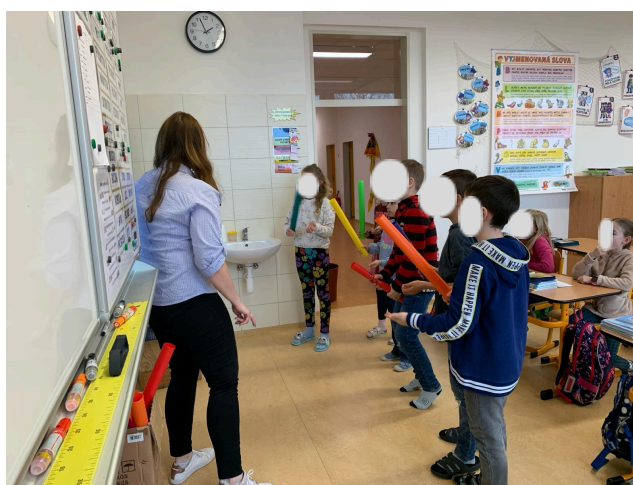
Obrázek 5 - Fotografie zpěvu žáků

Obrázek 6 - Fotografie nácviiku hry na nástroje

Obrázek 7 - Fotografie seřazení bomwhackerů

Obrázek 8 - Fotografie hry žáků na boomwhacker

6.2 PRÁCE SE SKLADBOU MALÁ NOČNÍ HUDBA

Ročník: 3.

Časová dotace jednotky: 1 vyučovací hodina

Pomůcky: Interaktivní tabule, Orffovy hudební nástroje, pracovní list s obrázky nástrojů

Motivace:

1. Poznávčka hudebních nástrojů - žáci poznávají hudební nástroje třemi smysly. Nejdříve podle sluchu, dále hmatem se zavázanýma očima a na závěr zrakem.
2. S těmito nástroji budeme následně pracovat po poslechu ukázky jednoho geniálního hudebního skladatele Wolfganga Amadea Mozarta.

Hudba je jako kouzelný svět plný překvapení a dobrodružství. Dnes se společně vydáme na cestu do této kouzelné říše, kde se setkáme s jednou z nejslavnějších melodií vůbec Malou noční hudbou. Ano, je to jako objevovat poklad, který nám pan Mozart zanechal jako dárek. Víte, ta hudba je jako pohádka, která nás vezme za ruku a provede nás temnými lesy, přes klidná jezera až ke hvězdám. Ale nebudeme jen poslouchat, budeme si ji představovat, jakoby byla příběh naší vlastní pohádky. Co říkáte? Jste připraveni na dobrodružství?⁸⁶

Cíle:

- Žák pojmenuje vybrané Orffovy hudební nástroje
- Žák aplikuje vnímání rytmu skladby prostřednictvím hry na hudební nástroje

Poslech skladby:

<https://www.youtube.com/watch?v=FVTXIRxVdEY> do času 3:18

Analýza a výklad:

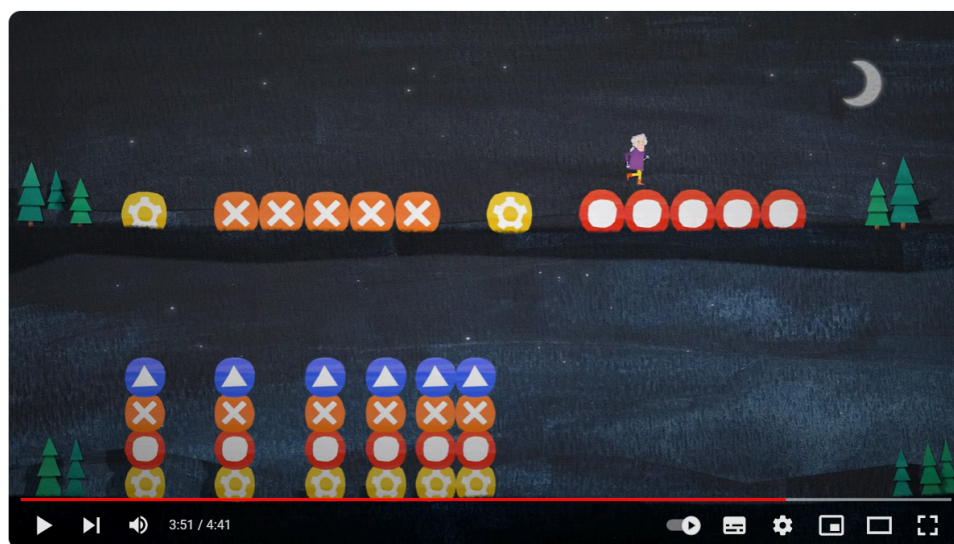
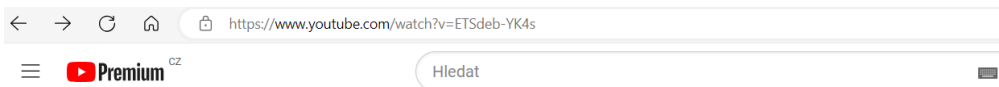
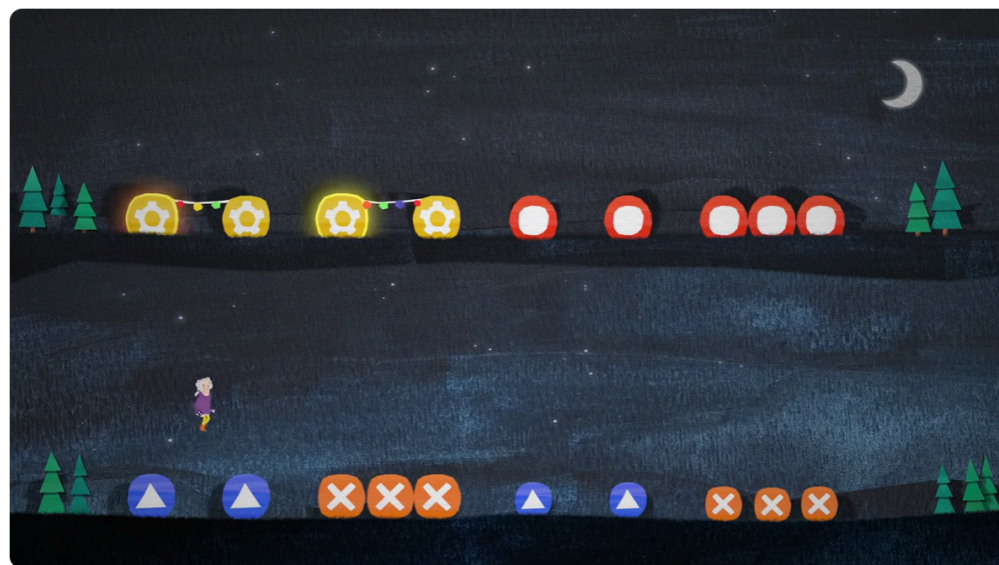
- Žáci se pokusí vyjmenovat hudební nástroje, které ve skladbě poznali
- Žáci popíší, jaké pocity z poslechu mají, jaké má skladba vlastnosti
- Žáci vyplní pracovní list tzv. spojovačku obrázků a názvů hudebních nástrojů

Opětovné přehrání skladby:

⁸⁶ Ještě před poslechem skladby se snažím žáky vhodně namotivovat. V praxi se mi osvědčilo začít například nějakým zajímavým příběhem nebo hádankou.

Proběhne interaktivní formou, kdy se žáci po skupinkách vystřídají před interaktivní tabulí s hudebními nástroji (tamburína, bubínek, triangel a dřívka). Zde rytmicky správně hrají na nástroje dle hudebního a vizuálního podkladu. Jedná se o *Hudební hru s Mozartem*⁸⁷

Ostatní žáci doprovází tleskáním, pleskáním a dupáním dle zadání učitelky.

Eine kleine Nachtmusik - Percussion

Obrázek 9 - Ukázka hudební hry s Mozartem z YouTube

⁸⁷JINK, Jan. *Eine kleine Nachtmusik - Percussion*. Online. YouTube. 2019. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=ETSdeb-YK4s>. [cit. 2024-03-27].

Závěrečná reflexe:

Na závěr hodiny proběhne se žáky zhodnocení celé hodiny. Společně se vyjadřují, jak se jim dařilo, co se jim líbilo, co bylo těžké a co se nového naučili. Předem stanovené cíle se podařilo splnit.

Na poslech se zvládli všichni soustředit, z jejich výrazů se dalo vyčíst zaujetí skladbou. Někteří pokyvovali hlavou a jeden chlapec začal spontánně dirigovat. Vybrané Orffovy hudební nástroje neměli žáci problém poznat a i pracovní list se podařil téměř všem bezchybně.

Při opakovaném poslechu a následných aktivitách byli žáci tak nadšení, že chtěli pokračovat i po skončení hodiny. Jelikož se jednalo o poslední vyučovací hodinu, domluvila jsem se s paní vychovatelkou ze školní družiny, zda by byla ochotná žákům tuto aktivitu zařadit i během odpoledních činností ve družině.

Tento způsob výuky je z mého pohledu velmi efektivní. Doporučuji se ke skladbám vracet nejen formou opakovaného poslechu, ale například pomocí hudebních hádanek. Žáci si díky aktivitám, které při poslechu dělali, lépe vybaví skladbu i autora.

6.3 DEN V ŽIVOTĚ WOLFGANGA AMADEA MOZARTA

Ročník: 3.

Časová dotace jednotky: 3 vyučovací hodiny

Pomůcky: Interaktivní tabule, obrázky hudebních nástrojů, šátky, bílé košile, zástěry, obrázky skladeb, výtvarné a psací potřeby

Motivace:

Dnes se z nás stali cestovatelé v čase a ocitli jsme se na konci 18. století ve Vídni. Zde se právě nachází slavný Wolfgang Amadeus Mozart. Pojdme si představit život v době, kdy tento génius žil a skládal svá nezapomenutelná díla.

Cíle:

- Žák se naučí základní kroky menuetu
- Žák vyjadřuje různé nálady a emoce prostřednictvím mimiky, gest a tance během divadelního představení.

Průběh projektového dne:

Hra na divadlo

Žáci si zahrají na rolníky. Mohou si vypůjčit košile, šátky a zástěry. Během dramatizace předvádí rolníky na poli a při tom zpívají lidové písně. Zde můžou žáci uplatnit svou kreativitu (někdo může sít, okopávat na poli, jíst brambory s máslem apod.).

10 minut

Skupinová práce

Žáci vytvoří skupiny po 4 – 5 a mají za úkol správně přiřadit 6 obrázků skladeb k jejich názvům (Figarova svatba, Kouzelná flétna, Don Giovanni, Rekviem, Malá noční hudba a Turecký pochod). Společně zkontrolují správnost.

5 minut

Poslech

Následují 3 poslechové ukázky skladeb z předchozí aktivity a po poslechu mají žáci za úkol během 15 minut ve skupince vybranou skladbu kreativně ztvárnit formou: Tance, výtvarně, dramatizace, hudebně nebo literárně (vymyšlení příběhu). Učitel do příprav

nezasahuje, pro žáky je pouze průvodcem, pokud by si nevěděli rady, lehce naznačí.

30 minut

Prezentace

Žáci ve skupinkách prezentují ostatním to, co se jim podařilo vymyslet, popřípadě nacvičit. Lze je doprovodit hudebním podkladem.

25 minut

Pořad *Opera nás baví – Malý Mozart*

Žáci shlédnou pořad České televize⁸⁸ o W. A. Mozartovi a jeho třech operách. Během sledování učitelka pořad zastavuje a žáci se mohou doptat a diskutovat o tom, co je zaujalo. K dispozici pro potřeby učitelky i žáků je kniha *Opera nás baví*, ze které lze čerpat další informace.⁸⁹

30 minut

Na plese

„Nakukujeme“ oknem na zámecký ples – krátká ukázka z opery *Don Giovanni – Menuet z 1. dějství*. Žáci se naučí pár kroků menuetu. Vcítí se do role zámeckých pánů a dam. Společně si zatančí.

20 minut

Sladká tečka

Na závěr by učitelka rozdala žákům sladkou pochoutku *Mozartovy koule*. Následovala by diskuze o tom, jaký je rozdíl mezi koulí a míčem (vrh koulí x hod míčem).

5 minut

Závěrečná reflexe:

Učitelka shrne všechny aktivity, které žáci během dne absolvovali. Připomene důležité momenty a splněné cíle. Následuje diskuze a žáci jsou povzbuzeni k tomu, aby sdíleli své dojmy, pocity a myšlenky. Lze klást návodné otázky např.: *Co vás nejvíce překvapilo? Co jste cítili, když jste tančili menuet? Jak se vám líbila divadelní scéna?* Společně s žáky zhodnotíme, jak se projektový den vydařil. Mohou sdílet, co by chtěli příště změnit, zlepšit apod.

10 minut

⁸⁸ DECKO.CESKATELEVIZE. *Opera nás baví - malý Mozart*. Online. 2009. Dostupné z: <https://decko.ceskatelevize.cz/video/e20954215895>. [cit. 2024-03-27].

⁸⁹ MARKOVÁ-KRYSTLÍKOVÁ, Jiřina a NOVOTNÁ, Anna. *Opera nás baví: [první kniha o opeře pro děti i rodiče]*. Vyd. 1. Praha: Práh, 2005. 155 s. ISBN 80-7252-121-7.

V případě, že nám do konce hodiny zbyl dostatek času, nebo na hodině výtvarné výchovy můžou žáci své dojmy a pocity výtvarně vyjádřit. Opět zde mohou být kreativní – buď malují abstraktně vyjádření emocí, nebo například kreslí něco konkrétního z daného dne.

Jako další aktivity bych navrhovala *Čas s Mozartem mimo školu*, kam by bylo možné mimo jiné zahrnout návštěvu vily na Bertramce a návštěvu divadla, kde by žáci shlédli loutkové zpracování opery Don Giovanni.

6.4 SHRNUÍ

Z praxe mohu říci, že žáky je potřeba do hodiny tzv. „vtáhnout“, aby nevnímali, že se něco učí, ale učili se zábavnou formou. Zanícenost učitele pro hudební výchovu v dětech může zanechat velmi kladný vztah k hudbě. Později se možná vyhraní pro určitý hudební styl, ale díky správně a efektivně vedené výuce se naučí hudbu správně vnímat. Proto se na všechny své hodiny snažím pečlivě připravit a pravdou je, že si některé nápady zkouším doma na svých vlastních dětech, abych měla představu, jak můžou které aktivity na žáky působit.

Výše uvedené a didakticky zpracované skladby W. A. Mozarta se mi zdají k výuce hudební výchovy vhodné a žákům přístupné. Pracuje se s nimi velmi dobře, protože poskytují nejen mnoho námětům k souvisejícím hudebním aktivitám, ale i k získání zkušeností s poslechem vážné hudby i pro tyto mladší žáky. Je však nezbytné využívat různých výukových metod a strategií, umožňujících hudební tvořivost žáků a jejich poslechovou aktivitu.

Doufám, že mezi pedagogy už se jen stěží najde takový, který nedokáže děti zaujmout a pouze „suše“ předává informace. Poslechové činnosti ale i celkově výuka hudební výchovy je krásná, když se dělá srdcem. Věřím, že žákům pak jejich nadšení z hudby přetrvá i na druhém stupni ZŠ, kdy už jsou více ostýchaví a nechtějí se veřejně před spolužáky projevovat. V dnešní moderní digitalizované době se to zdá potřeba více než kdy jindy.

ZÁVĚR

Diplomová práce se zabývá vybranými skladbami Wolfganga Amadea Mozarta a jejich uplatněním do hodin hudební výchovy ve 3. – 5. ročníku základní školy.

V úvodní kapitole jsem stručně shrnula život hudebního skladatele a jeho dílo, ze kterého jsem vybrala nejznámější skladby.

Ve druhé kapitole se zabývám některými výzvami a problémy, které mohou v hudební výchově nastat. Některé z nich jsem si následně ověřila ve výzkumné části. Zde se také potvrdilo, že v učebnicích hudební výchovy je počet poslechových skladeb W. A. Mozarta omezený na jednu až dvě skladby za rok. Pokud tedy nemá pedagog k Mozartově hudbě pozitivní vztah, tak se může stát, že se výběr ukázek bude výhradně řídit RVP a díla W. A. Mozarta tak žáci uslyší velmi málo a možná vůbec. Z dotazníků vyplynulo, že více než polovina respondentů zařazuje poslechové skladby různých autorů do hodin pouze jedenkrát za měsíc nebo méně. Bohužel se tím potvrdilo to, co jsem se domnívala. A to je limitované zařazování poslechových skladeb do hodin. Toto je třeba dle mého názoru do budoucna zcela určitě změnit. Jedním z důvodů může být nedostatečné nastudování metodických postupů při poslechových činnostech. Pro další výzkum by tedy bylo vhodné zahrnout širší vzorek pedagogů a zpracovat hlubší analýzu faktorů, jako jsou osobní preference, dostupnost metodik a materiálů a vnímaný vliv stanovených rámců vzdělávacího systému.

V závěru této diplomové jsem vypracovala konkrétní přípravy do vyučovacích hodin, které mohou být pedagogům inspirací při plánování jednotlivých hodin hudební výchovy.

Cíl diplomové práce jsem splnila. Vhodné skladby pro poslechové činnosti jsem vybrala na základě učebnic a metodických příruček, zanalyzovala je a navrhla konkrétní výukové metody a postupy pro jejich začlenění do výuky. Jednu z didaktických příprav jsem zpracovala jako projektový den, což je pro žáky atraktivní a v praxi jsem se přesvědčila, že je to zároveň velmi efektivní co se splnění cílů a fixace učiva týče.

Pro teoretický základ mé práce jsem využila učebnice, pracovní sešity, metodické příručky, didaktiku hudební výchovy a knihy určené k poslechu hudby. Další cenné informace jsem získala z dějin hudby, knize kde jsou dopisy, které sám Mozart psal

a dalších odborných publikací a z internetových zdrojů. Všechny jsou uvedeny v seznamu literatury.

RESUMÉ

Vybrané skladby W. A. Mozarta pozitivně ovlivňují zájem žáků o hudbu a rozvoj jejich hudebních dovedností. Kombinace poslechu skladeb s tvořivými aktivitami vytváří prostředí podporující hudební vnímání a kreativitu žáků.

Učitelé hudební výchovy by měli klást větší důraz na metodické přístupy k poslechu Mozartových skladeb, aby efektivněji integrovali tuto hudbu do výuky. Nejpřínosnější ve výuce je aktivně zapojovat žáky do poslechu Mozartových skladeb prostřednictvím různorodých metod a aktivit, jako jsou diskuse, poslechové aktivity a tvůrčí projekty. Využívat potenciál široké škály Mozartových skladeb, včetně drobných skladeb vhodných pro poslechové činnosti, ale i rozsáhlejších kompozic, aby žáci získali pestrou paletu hudebních zážitků. Propojovat poslech Mozartových skladeb s dalšími učebními tématy a aktivitami, aby byla hudba chápána jako součást širšího kulturního kontextu.

Možnými směry dalšího výzkumu by bylo zhodnocení dlouhodobých účinků zařazování Mozartových skladeb do výuky hudby na základní škole na hudební rozvoj žáků. Prozkoumat vliv různých forem poslechu hudby (živá reprodukce, nahrávky atd.) na vnímání žáků a porozumění Mozartovým skladbám.

Selected compositions by W. A. Mozart positively influence students' interest in music and the development of their musical skills. Combining listening to Mozart's compositions with creative activities creates an environment supporting students' musical perception and creativity.

Music teachers should emphasize more methodical approaches to listening to Mozart's compositions in order to integrate more effectively this music into their teaching. The most beneficial approach in teaching is to actively engage students in listening to Mozart's compositions through various methods and activities, such as discussions, listening activities, and creative projects. Utilizing the potential of a wide range of Mozart's compositions, including small pieces suitable for listening activities, as well as larger compositions, allows students to gain a diverse range of musical experiences. Connecting the listening of Mozart's compositions with other learning topics and activities helps music be understood as part of a broader cultural context.

Possible directions of further research might include evaluation of the long-term effects of incorporating Mozart's compositions into music education at the elementary school level on students' musical development. Exploring the influence of different forms of music listening (live performance, recordings, etc.) on students' perception and on understanding of Mozart's compositions would also be valuable.

SEZNAM LITERATURY

BUDÍK, Jan a HURNÍK, Ilja. *Hudební výchova: pro 1. ročník základní školy*. 1. vyd. Praha: SPN, 1984. 165 s. Metodické příručky pro základní školu.

HAMANN, Brigitte. *Hlava plná hudby: život Wolfganga Amadea Mozarta*. Překlad Ivana Führmann Vizdalová. Vyd.1. Praha: Brána, 1998. 222 s. ISBN 80-85946-96-3.

KARÁSEK, Bohumil. *Wolfgang Amadeus Mozart: náčrt životopisu*. 1. vyd. Praha: Orbis, 1956. 161 s. Knihovna Československé společnosti pro šíření politických a vědeckých znalostí; sv. 141. Jazyk, literatura a umění; sv. 32.

LIŠKOVÁ, Marie a HURNÍK, Lukáš. *Hudební výchova pro 3. ročník základní školy*. 1. vyd. Praha: SPN, 1998. 111 s. ISBN 80-7235-027-7.

LIŠKOVÁ, Marie. *Metodická příručka k učebnici Hudební výchova pro 3. ročník základní školy*. 1. vyd. Praha: SPN - pedagogické nakladatelství, 1999. 88 s. ISBN 80-7235-092-7.

LIŠKOVÁ, Marie a HURNÍK, Lukáš. *Hudební výchova pro 4. ročník základní školy: učebnice zpracovaná podle osnov vzdělávacího programu Základní škola*. 1. vyd. Praha: SPN - pedagogické nakladatelství, 1998. 103 s. ISBN 80-7235-045-5.

LIŠKOVÁ, Marie a HURNÍK, Lukáš. *Hudební výchova pro 4. ročník základní školy: učebnice zpracovaná podle osnov vzdělávacího programu Základní škola*. 1. vyd. Praha: SPN - pedagogické nakladatelství, 1998. 103 s. ISBN 80-7235-027-7.

LIŠKOVÁ, Marie. *Hudební výchova pro 5. ročník základní školy*. 2. vydání. Praha: SPN - pedagogické nakladatelství, akciová společnost, 2005. 135 stran. ISBN 80-7235-295-4.

LIŠKOVÁ, Marie. *Metodická příručka k učebnici Hudební výchova pro 5. ročník základní školy*. 1. vyd. Praha: SPN - pedagogické nakladatelství, 2000. 88 s. ISBN 80-7235-127-3.

MAHLER, Zdeněk. *Sbohem, můj krásný plameni: zlomky o životě a díle W.A. Mozarta*. Praha: Slávka Kopecká, 2013. 212 s. ISBN 978-80-86631-64-6.

MARKOVÁ-KRYSTLÍKOVÁ, Jiřina a NOVOTNÁ, Anna. *Opera nás baví: [první kniha o opeře pro děti i rodiče]*. Vyd. 1. Praha: Práh, 2005. 155 s. ISBN 80-7252-121-7.

MOZART, Wolfgang Amadeus, MOZART, Leopold a BARTOŠ, František, ed. *Mozart v dopisech*. Překlad František Bartoš. 1. vyd. SNKLHU. Praha: Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění, 1956. 222 s., [24] s. obr. příl. Paměti, korespondence, dokumenty; sv. 6.

POLEDŇÁK, Ivan a kol. *Poslech hudby: průvodní text ke gramofonovým deskám pro hudební výchovu v 1.-5. ročníku základní devítileté školy*. 3., rozš. a opr. vyd. Praha: Supraphon, 1971. 240 s.

SEDLÁK, František a SIEBR, Rudolf. *Didaktika hudební výchovy na prvním stupni základní školy. 1: učebnice pro studenty pedagogických fakult*. 1. vyd. Praha: SPN, 1985. 311 s. Učebnice pro vys. školy.

SLAVÍKOVÁ, Marie. *Psychologické aspekty hlasové výchovy žáků základní školy*. V Plzni: Západočeská univerzita, 2004. ISBN 80-7043-261-6.

SMOLKA, Jaroslav a kol. *Dějiny hudby*. Vyd. 1. Brno: Togga ve spolupráci s Českým hudebním fondem, 2001. 657 s. ISBN 80-902912-0-1

WEISS, David. *Mozart: člověk a génius*. Překlad Alena Jindrová. 1. brož. vyd. v českém jazyce. Praha: BB/art, 2006. 589 s. ISBN 80-7341-790-1.

Internetové zdroje

CARTWRIGHT, Mark. *World history encyclopedia* [online]. 2023 [cit. 2024-01-14]. Dostupné z: https://www.worldhistory.org/Wolfgang_Amadeus_Mozart/

DECKO.CESKATELEVIZE. *Opera nás baví - malý Mozart*. Online. 2009. Dostupné z: <https://decko.ceskatelevize.cz/video/e20954215895>. [cit. 2024-03-27].

DŘEVIKOVSKÝ, Libor. *Mozartova Velká mše*. Online. Klasikaplus.cz. 2020. Dostupné z: <https://www.klasikaplus.cz/mozartova-velka-mse/>. [cit. 2024-01-28].

JINK, Jan. *Eine kleine Nachtmusik - Percussion*. Online. YouTube. 2019. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=ETSdeb-YK4s>. [cit. 2024-03-27].

JONÁŠOVÁ, Milada. *Wolfgang Amadeus Mozart*. Online. Mozartova obec. 23. 12. 2022. Dostupné z: <https://www.mozartovaobec.cz/?stranka=28>. [cit. 2024-02-10].

KLAUSOVÁ, Martina. *Úchvatné Mozartovo Requiem*. Online. Classic Praha. 2015. Dostupné z: <https://www.classicpraha.cz/radio/porady/koncert-bez-smokingu-best-classic-praha/uchvatne-mozartovo-requiem/>. [cit. 2024-02-10].

Kouzelná flétna (Die Zauberflöte). Online. Národní divadlo. 2015, 2023. Dostupné z: <https://www.narodni-divadlo.cz/cs/predstaveni/die-zauberflote-kouzelnafletna-1520139>. [cit. 2024-04-05].

KOVANDA, Petr. *MOZART: KOMPLETNÍ PRŮVODCE*. Online. Autorské šperky. 2023. Dostupné z: <https://autorskesperky.com/blog/post/mozart.html>. [cit. 2024-02-10].

Po pražských stopách Josefa Myslivečka a Wolfganga Amadea Mozarta. Online. PRAGUE.EU. Dostupné z: <https://www.prague.eu/cs/prectete-si/po-prazskych-stopach-josefa-myslivecka-a-wolfganga-amadea-mozarta-19084>. [cit. 2024-01-20].

Wolfgang Amadeus Mozart: The young genius. *Vialma classical* [online]. [cit. 2024-01-17]. Dostupné

z: <https://www.vialma.com/en/articles/205/Wolfgang-Amadeus-Mozart:-the-young-genius>

SEZNAM OBRÁZKŮ, TABULEK, GRAFŮ A DIAGRAMŮ

Obrázek 1 - Text a notové zpracování písně Tři slípky - k aktivitě č. 3.....	50
Obrázek 2 - Příprava ke hře na boomwhackery k aktivitě č. 3.....	50
Obrázek 3 - Fotografie z průběhu skupinové práce.....	51
Obrázek 4 - Fotografie z průběhu skupinové práce.....	51
Obrázek 5 - Fotografie zpěvu žáků.....	51
Obrázek 6 - Fotografie nácviku hry na nástroje.....	51
Obrázek 7 - Fotografie seřazení boomwhackerů.....	51
Obrázek 8 - Fotografie hry žáků na boomwhackery.....	51
Obrázek 9 - Ukázka hudební hry s Mozartem z YouTube.....	53
Příloha 1 - Preference skladeb.....	27
Příloha 2 - Stručný životopis W. A. Mozarta - k aktivitě č. 1.....	49
Příloha 3 - Text a notové zpracování písně Tři slípky - k aktivitě č. 3.....	50
Příloha 4 - Příprava ke hře na boomwhackery k aktivitě č. 3.....	50
Graf č. 1 - Frekvence zařazování poslechohových skladeb do hodin HV.....	24
Graf č. 2 - Výběr skladeb do výuky.....	25
Graf č. 3 - Zařazování poslechohových skladeb W. A. Mozarta do hodin HV.....	25
Graf č. 4 - Preference Mozartových skladeb.....	26
Graf č. 5 - Negativní zkušenost se skladbami W. A. Mozarta při poslechu ze strany žáků.....	27
Graf č. 6 - Limity pro poslech Mozartových skladeb.....	28

PŘÍLOHY

Dotazníkové šetření mezi pedagogy 3. – 5. tříd

1. Jak často zařazujete do hudební výchovy práci s poslechovémi skladbami?	<ul style="list-style-type: none">• Každou hodinu• 2x měsíčně• 1x měsíčně• Méně• Vůbec
2. Z čeho převážně vybíráte hudební skladby do výuky?	<ul style="list-style-type: none">• Z učebnic• Z vlastních materiálů• Dle přání dětí• Jinde (např. internetové zdroje)
3. Zařazujete v průběhu školního roku poslech hudebních skladeb Wolfganga Amadea Mozarta do výuky? Pokud ano, dle čeho?	<ul style="list-style-type: none">• Ano – dle učebnic• Ano – dle vlastního výběru• Ne
4. Preferujete některou z Mozartových poslechové skladeb? Pokud ano, uveďte kterou.	<ul style="list-style-type: none">• Ano• Ne
5. Máte negativní zkušenost s některou skladbou W. A. Mozarta během poslechu ze strany žáků? Pokud ano, napište jakou.	<ul style="list-style-type: none">• Ano• Ne
6. Co vám brání zařazovat Mozartovy skladby do výuky?	<ul style="list-style-type: none">• Omezený čas v hodinách• Různorodost hudebních preferencí dětí• Nedostatek vhodného hudebního materiálu• Obtížnost výběru skladeb vhodných pro daný ročník• Technické problémy při výuce• Udržení pozornosti žáků• Jiné důvody
7. Můžete se podělit o úspěšné využití mezipředmětových vztahů při realizaci hudby W. A. Mozarta?	